

***De l'Art Brut a L'Orgull Boig. Cartografiant iniciatives de
«Mediació Artística» per usuàries de la xarxa de Salut
Mental de Barcelona.***

Imatge 1. Fotografia de Xavier Almirall, a la manifestació del dia de l'Orgull Boig a Barcelona. 29 de Maig, 2022.

Treball de Fi de Màster: Mediació Artística. Art per a la transformació social, la inclusió social i el Desenvolupament Comuntari.

Alumna: Cristina M. Obiols

Tutora: Ascensión Moreno

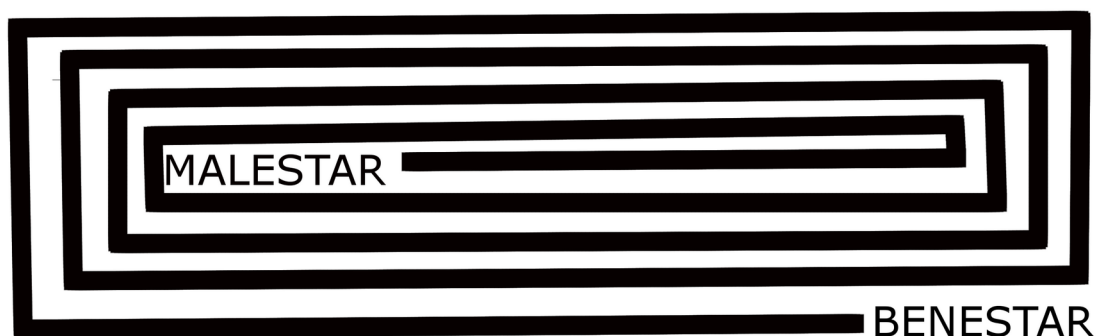
Entregat: 26/06/2022

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

La bogeria és també un vincle màgic amb la realitat, és una forma de treure les punxes per enfrontar-se a un enemic que potser no existeix però que, sens dubte, ha preparat el terreny en la intimitat del seu amagatall secret.

Alda Merini(1931-2009)

Intenció d'escriure emprant el gènere neutre, o el femení en concordança amb la paraula persona.

Nota a la terminologia: En ocasions potser farem servir terminologia que, en l'actualitat, pot ser considerada antiquada o fins i tot ofensiva. Aquesta no reflexa el posicionament del nostre estudi sinó que és acorde al context històric al que ens referim en cada moment.

Nota a les cites: Totes les cites en castellà o altres llengües apareixen traduïdes al català per la autora d'aquest treball. En el cas dels títols dels llibres o alguns casos en que es consideri oportú, es citarà l'original seguida de la traducció.

RESUM: Són temps de canvi de paradigma a molts nivells, també pel que fa a l'abordatge i al tracte en Salut Mental. Aquesta investigació és una cartografia de les iniciatives d'arts visuals amb persones psiquiatritzades (usuàries o pacients de llarga durada de la xarxa de salut mental de la ciutat de Barcelona) espais potencials per a desenvolupar projectes de Mediació Artística amb aquest col·lectiu.

Analitzarem la vigència de certa terminologia artística, així com, la connexió entre les principals entitats que trobarem i la relació amb els representants del món de l'Art i de les institucions.

Paraules Clau: Art Brut, Art Outsider, Mediació Artística, Salut Mental, cartografia.

ABSTRACT: It is a time of a paradigm shift on many levels, including the approach and treatment of mental health. This research is a mapping of visual arts initiatives with long-term patients from the mental health services of Barcelona city; potential spaces were developing «Mediación Artística» projects.

We will analyze how they relate to each other and both the main representatives of the world of art and institutions.

Key Words: Art Brut, Outsider Art, Artistic Mediation, Mental Health, Cartography.

RESUMÉ: On vit une période de changement de paradigme à plusieurs niveaux, y compris l'approche et le traitement de la santé mentale. Cette recherche est une cartographie des initiatives d'arts visuels avec des personnes psychiatisées (usagers où patients de longue durée du réseau de santé mentale de la ville de Barcelone) espaces potentiels pour développer des projets de médiation artistique avec ce groupe.

Nous analyserons leurs relations, les unes avec les autres, avec les principaux représentants du monde de l'Art et avec les institutions.

Mots Clé: Art Brut, Art Outsider, Mediation Artistique, Santé Mental,
Cartographie.

ÍNDEX

- 1.Introducció... pg.7
 - 1.1. Finalitat i Rellevància de la Investigació...pg.7
 - 1.2. Organització dels capítols...pg.10
- 2. Marc Teòric...pg.11
 - 2.1. Sobre el col·lectiu....pg. 11
 - 2.2. Sobre l'activitat creativa de persones psiquiatritzades...pg. 16
 - 2.2.1. Revisió de la terminología...pg.16
 - 2.2.1.1. Art Brut...pg16
 - 2.2.1.2. Art Outsider...pg.20
 - 2.2.1.3. Altres Nomenclatures...pg.21
 - 2.2.1.4. Aproximació al context espanyol...pg.22
 - 2.2.1.5. Aproximació al context català...pg.24
 - 2.2.2. Potencial sanador de la creativitat...pg.26
 - 2.2.2.1. Fonaments psicològics de la configuració artística...pg.26
 - 2.2.2.2. Acompanyament desde la Medicació Artística...pg.29
 - 2.2.2.3. Enfocaments teòrics de la producció pictòrica de persones psiquiatritzades...pg.33
- 3. Objectius de la Investigació...pg.34
 - 3.1.Objectiu General...pg.34
 - 3.2.Objectius Específics...pg.35
- 4. Marc metodològic desde la teoria...pg.36
- 5. Tècniques o instruments d'investigació...pg.40
 - 5.1. Sistematització i Recollida de dades...pg.43
 - 5.2. Anàlisi de les dades obtingudes...pg.47
 - 5.2.1. Mapa d'Actors...pg.53
 - 5.2.2. Entitats barcelonines d'arts visuals...pg.55

6. Conclusions...	pg.57
6.1. A partir de l'anàlisi de les dades...	pg.57
6.2. En quant a la mediació artística...	pg.59
6.3. En relació al disseny d'investigació...	pg.59
7. Proposta de projecte...	pg.60
Diagnostic...	pg.60
Descripció...	pg.62
Antecedents...	pg.63
Objectius...	pg.64
Metodologia...	pg.64
Cronograma...	pg.66
Avaluació...	Pg.66
8. Bibliografia...	Pg.68
9. Annexes...	Pg.71

Només curant als hospitals podem curar als malalts.

Francesc Tosquelles(Masó, 2010)

Capítol 1. Introducció

De quina manera s'articulen entre elles les entitats que formen la xarxa de d'acompanyament artístic als serveis públics d'atenció en salut mental a Barcelona?

1.1. Finalitat i Rellevància del tema d'investigació

Partim de la hipòtesi inicial que a l'actualitat, a Barcelona hi ha poques iniciatives de prescripció i acompanyament artístic a persones que conviuen amb patiment psíquic diagnosticat desde la psiquiatria, o no gaire visibles; sobretot si ens comparem amb altres llocs com Madrid (colectivo debajo del sombrero, proyecto lokus etc.), Londres (Arts in Health prescription etc.) o Viena (Fundació Guggin ect.) i tants exemples d'altres països on es consoliden, eleven i es valoren les obres *d'Art Brut* al nivell de qualsevol altra categoria d'Art Contemporani.

El propòsit d'aquest estudi és el comprovar si les nostra hipòtesi de partida és certa i si ho és, il·luminar el començament del camí per tal de comprendre millor el perquè d'aquesta situació.

Com planteja Freud (2020), les dificultats en la cerca de la felicitat són intrínseques a la condició humana i malgrat els esforços de les ciències del coneixement per trobar-ne la recepta màgica, fins ara, només ens agosarem a detectar tres fonts de les quals prové el nostre patiment: la primera és la supremacia de la natura, que segons Freud (2020), mai dominarem; la segona és la caducitat del nostre propi cos com a part d'aquesta mateixa natura i per

últim però sens dubte la que més ens interessa: la insuficiència de les normes que regulen les relacions dels homes i les dones entre si, a la família, a l'Estat i a la societat.

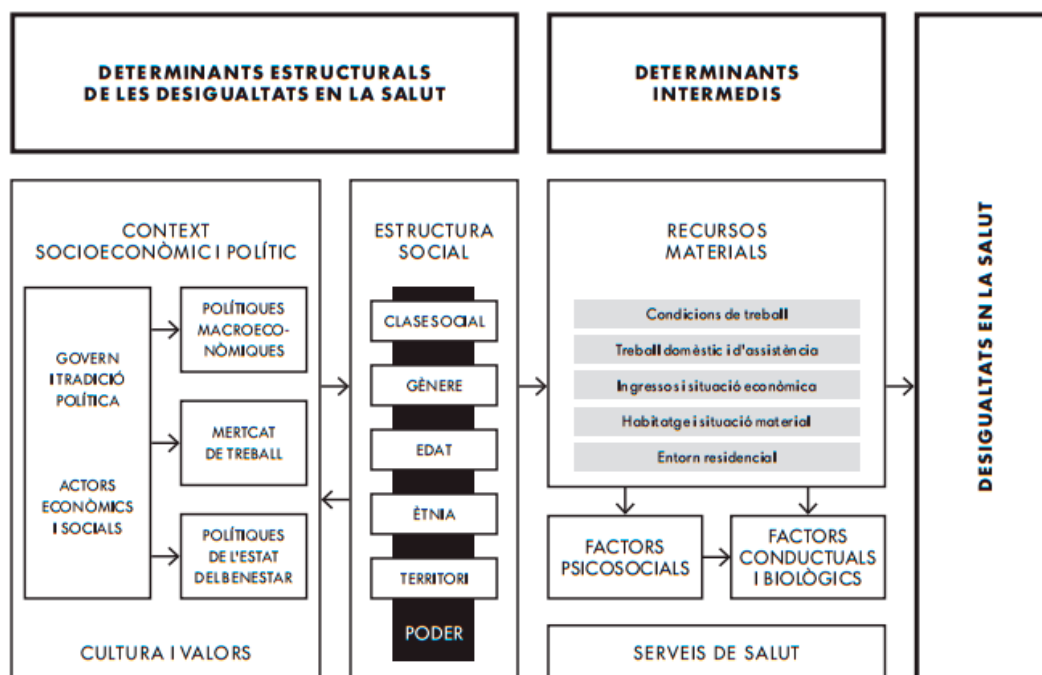

Fig.1. Els determinants socials de la Salut a Borrell et al. (2014)

Cada persona reacciona als diferents factors opressius amb recursos, actituds o comportaments diversos, en pro de l'adaptació i la supervivència. Però, a vegades, les persones desenvolupen una sèrie de símptomes que com deia Freud (2020), serveixen també de defensa.

La clínica psiquiàtrica i la majoria de serveis d'atenció a la salut mental incideixen erròneament en l'eliminació d'aquest símptoma debilitador i distorsionador del comportament, sense modificar les veritables causes que el provoquen, Desviat (2010).

En el nou Pla de Salut de Catalunya 2021-2025 s'assenyala la complexitat de gestió de la multiplicitat d'actors en el procés de prescripció i les dificultats d'integració de la informació i coordinació entre nivells assistencials. Malgrat aquesta complexitat, hem de continuar

esforçant-nos com a societat per a millorar en tots els elements que la conformen. Ara ens fixarem en el lloc que ocupen les arts plàstiques en els serveis d'atenció a la salut mental a la nostra ciutat.

Sense pretendre haber trobat la fórmula màgica abans mencionada, sí que estem segures de poseir una eina en la que cal incidir i seguir invertint ja que gràcies a la seva interdisciplinarietat i flexibilitat d'adaptació a les necessitats de cada persona o grup permet aproximar-nos o reconnectar amb les emocions més pulsionals de l'ésser humà.

Tot i que desde la mediació artística posem el focus en el procés de creació, deixant de banda el resultat, amb aquest estudi intentarem demostrar la necessitat d'enfortir també el circuit d'art fet per persones psiquiatritzades a Barcelona, reactivant i dotant de recursos a les iniciatives existents e incentivant-ne de noves.

Una altra hipòtesi de la que partim és que tot i haber un volum de feina feta considerable, aquesta no es posa en valor tant com caldria, arribant a una quantitat molt minoritària de persones, quasi sempre uns pocs membres del mateix col·lectiu, consolidant així indesitjables nixos o grups tancats poc inclusius.

Exposar la obra davant de persones externes al col·lectiu, enforteix la capacitat de fer front a les crítiques de les persones creadores impactant en la seva autoestima a més de fer visible la seva activitat, revaloritzant el seu treball i estretant els lligams amb la societat. «aquest és el poder de ser vist i ser reconegut com a obra d'art» (Anna Forés, Resiliència i Mediació artística, min.0,54-0,56)

1.2. Organització dels Capítols

En el marc teòric farem una aproximació al col·lectiu de persones al que fa referència el nostre estudi, usàries de llarga durada dels serveis d'atenció en salut mental.

Continuarem amb una revisió terminològica del conjunt d'obres d'art fetes per aquest col·lectiu per així poder escollir la nomenclatura que millor escaigui al nostre treball. Abans d'adentrar-nos en el context pròpiament català obrirem les mires cap a la resta de l'estat per tal de trobar possibles claus.

Justificarem la necessitat creadora, revisant el concepte de configuració artística segons algunes autores que han estudiat la necessitat de representació de persones amb patiment de salut mental (entenent que totes les persones som diferents i que per tant no tenim les mateixes necessitats). Veurem com les explicacions d'aquestes autores es complementen prou bé amb les bases teòriques de la mediació artística i revisarem, a grans trets, la metodologia i procediments essencials d'aquesta última.

Un cop fet tot això, anirem a la recerca de les dades necessàries per respondre a la nostra pregunta de investigació, i per fer-ho ens servirem de la observació-participant i d'entrevistes semiestructurades. Analitzarem les dades mitjançant la codificació i també la tècnica del mapeig que ens ha de permetre obtenir una sèrie de conclusions prou fermes no només en quan a les dades sinó en relació al disseny del nostre treball i en quan a la mediació a Artística.

Per acabar, farem la nostra proposta de projecte o recomanació per una possible futura activitat amb el col·lectiu que hem escollit.

Capítol 2. Marc Teòric

2.2. Sobre el Col·lectiu

Fa un any i mig que, desde la distància que el context pandèmic ha requerit i desde la teoria, ens hem aproximat al col·lectiu d'usuaris i usuàries dels serveis de salut mental del nostre país.

Primer vam creure necessària una aproximació a la terminologia pròpiament psiquiàtrica i vam recórrer als seminaris «*d'Introducció a la Psicopatologia Clínica i Intervenció Comunitària*» de la «*Revolución Delirante*» on tot una sèrie de metges joves i no tan joves, liderats per el doctor Fernando Colina i la doctora Laura Martín, desde l'exercici de la seva professió, se n'adonen que la manera de funcionar que els protocols oficials exigeixen, no només no són idonis per les pacients, que acaben engrossant les xifres de persones amb discapacitat, sinó que també afecten a la sensibilitat del personal sanitari.

En el seu *Manual de Psicopatologia* trobem esquemes (veure l'ANNEX) i informació detallada molt útil, del que ells anomenen configuracions subjectives, basant-se sobretot en teories de base psicoanalítica però influenciats també per altres escoles, (la neuròtica, la psicòtica i del límit).

Ens expliquen els inconvenients del diagnòstic en salut mental i també la seva estratègia d'acompanyament psiquiàtric, intentant saltar-se o esquivar, quan poden i creuen convenient, aquells protocols que han après amb l'experiència que perjudiquen més del que ajuden a les pacients.

Hem escoltat moltes queixes sobre determinats protocols, que no semblen vàlids ni per les pacients, ni per gran part del personal sanitari que, en massa ocasions, es veuen coercionades per la manca de personal i de recursos a

saltar-se la «Declaració Universal dels Drets Humans» realitzant contencions mecàniques i físiques, sedacions excessives, aïllant a certes pacients segons el diagnòstic que tinguin; realitzant teràpies electro-convulsives i en molts casos es recorre a ingressos involuntaris mitjançant incapacitacions, sota argumentacions i situacions molt questionables.

Tot això passa al esguard de lleis i classificacions biomèdiques no del tot demostrables, encara avui l'any 2022, ocasionant seqüeles greus o fins i tot mortals en algunes pacients. Desde *Federació Veus*, juntament amb *l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria (AEN)* denuncien amb un manifest, la fi de les mesures coercitives en la salut mental; diuen que no és possible accedir a registres on s'expliqui qui és lligat, per qui, per què, durant quant temps ni com, quedant dites actuacions impunes en cas de seqüeles.

Com diu (Colina, 2013) «*la clínica és un exercici de poder davant el qual no podem batre'ns en retirada, però que només aconsegueix valor terapèutic si porta aparellat un qüestionament explícit, un dubte que mantingui la consciència encesa, per a detectar els potencials abusos que cometem*» (pàg.236)

Sense meynsprear, per tant, els intents i la voluntat mèdica o farmacéutica d'alleugerir el patiment psíquic, ens desviem d'aquest camí, amb la sensació d'haver- nos topat amb una onada gegant mentre jugàvem, a la platja, amb el nostre petit inflable. A més, sembla que hem seguit la mateixa lògica psicocentrista per la qual es dóna més validesa a les argumentacions de metges o professionals que a les de persones que conviuen amb la problemàtica en qüestió, així que ens allunyem d'aquesta visió, per escoltar les veus i testimonis en primera persona i per fer-ho acudim als podcasts en línia de *Ràdio Nikosia*.

Desde els moviments socials sembla clar que estem vivint un moment històric de canvi de paradigma en el que les persones amb problemes de patiment psíquic comencen a sortir de l'armari i alçar la veu per denunciar els abusos patits per part de la biomedicina hegemònica; desde la vulnerabilitat de la patologització i la cronicitat dels seus diagnòstics, s'enfrenten a un engranatge ancorat en la psiquiatriització i la medicalització de la seva vida quotidiana; fonaments encara molt sòlids però cada vegada amb més escletxes i amb més col·lectius que lluiten per desfer-se'n i trobar alternatives més amables, com per exemple el col·lectiu *LoComun* amb la seva campanya *0contencions*, *Obertament* i la seva lluita contra l'estigma o el jove moviment de l'*Orgull Boig*, que visibilitza les problemàtiques i denúncies concretes del col·lectiu en que ens hem fixat etc.

Aquest darrer moviment conegut com a *Orgull boig*, s'apodera del terme abans despectiu de boig, boja o boje per resituar-ne el significat. És un moviment que ha arribat a casa nostra, aquest any farà tot just cinc anys i al seu actual manifest, de l'any 2022, llegim: *«seguim lluitant per trencar els prejudicis de que les persones boges no ens associem o que no som capaces de representar-nos per nosaltres mateixes. Tenim una veu pròpia que ja no pot ser silenciada!»*

Imatge 2.
Fotografia de

Xavier
Almirall.

Manifestació
de l'Orgull Boig 2022
a Barcelona.

Des d'aquest prisma, volem afirmar que la salut mental és personal e intransferible, i que a diferència d'altres problemes de salut, mai es contagia, tot i així, hem vist que és un col·lectiu molt carregat d'estigma i de prejudicis. Evitarem adentrar-nos en l'evolució històrica de la noció de «bogeria», malatía, trastorn mental etc. ni en les possibles deficions de salut mental més actuals, o qüestions farmacològiques, àmbits de discussió que reservem a debats populars o a altres investigacions que tinguin com a objectiu revisar tals aspectes. Al llarg de la present investigació, ens referirem a la noció de Salut Mental que desde

l'*Organització Mundial de la Salut(OMS)*, es pren des d'una perspectiva de salut mental positiva, necessària per a fer una vida de qualitat, que ens permeti gaudir amb entusiasme i serenitat.

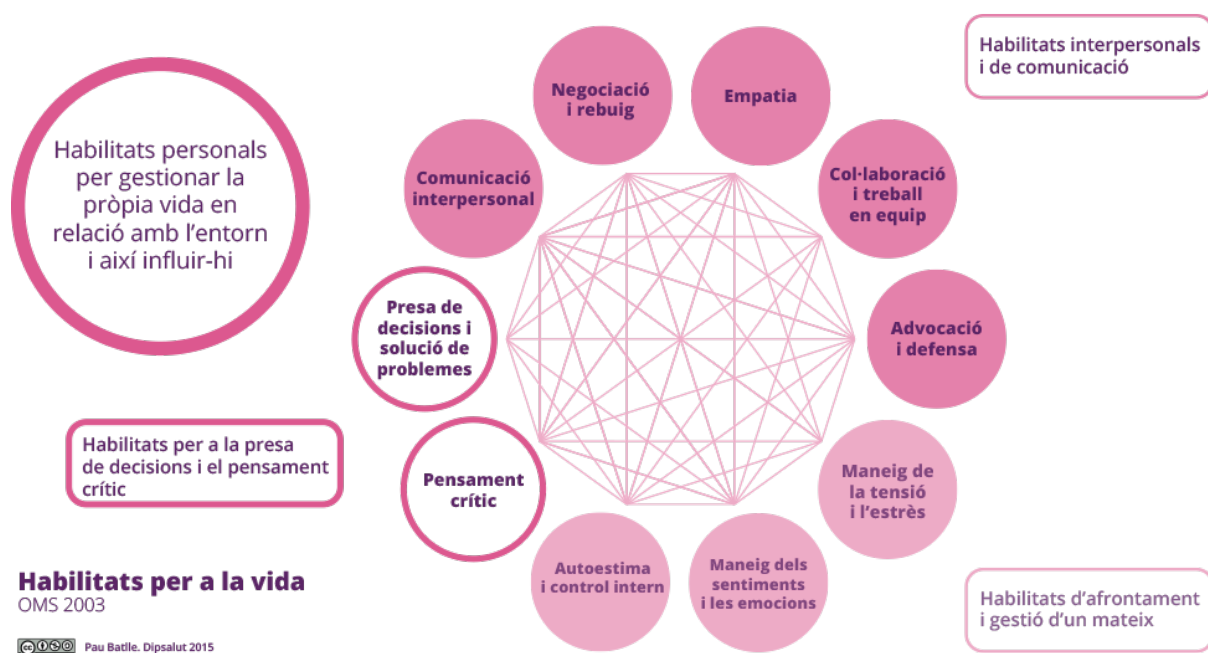

Figura 2. Habilitats per a la vida, OMS 2003 a DipSalut 2015

Les persones que entren en la roda de serveis d'atenció en salut mental i amb determinats diagnòstics, com molt be expliquen des d'*Obertament*, són socialment considerades imprevisibles, incapaces de treballar ni de pendre

decisiones, poc intel·ligents o febles i fins i tot agressives o perilloses. Estereotips que no corresponen amb la realitat, però que influeixen negativament en les actituds i comportaments discriminatoris que molta gent té cap a aquest col·lectiu. Resaltar doncs que és aquest estigma la principal barrera per a la recuperació, el benestar i per a superar l'aïllament social d'aquestes persones.

Citant al Dr. Tosquelles (Masó, 2021) si no es canvien els espais, les relacions i els contextos no es pot canviar el que ens emmalalteix(pàg.108). Esmentar que existeixen altres models d'atenció en salut mental que prescindeixen totalment de les contencions i de la medicació en moments de crisi, com és el cas del model finlandès *Open Dialogue*, iniciat pel Dr. Seikkula, o el sistema de salut a Bèlgica que es posiciona en contra del *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSMV)* que és el *Manual Diagnòstic i Estadístic dels Trastorns Mentals de la Associació Psiquiàtrica Americana* que ja va per la seva cinquena edició, models en els que ens podríem fixar per ajustar i millorar els nostres protocols actuals.

L'*Organització Mundial de la Salut(OMS)*, ha iniciat recentment(2021) la *Coalició Paneuropea de Salut Mental*, amb el fi d'abordar las llacunes en els serveis de salut mental i mantenir aquesta qüestió ben amunt en l'agenda política.

És molt comú pensar que els problemes de salut mental són poc freqüents, quan segons dades de la mateixa OMS al menys una de cada quatre persones en pateix o en patirà al llarg de la seva vida. (i amb la situació de pandèmia viscuda els darrers dos anys, encara més)

Segons la mencionada organització de referència a nivell mundial en qüestions de salut, l'estigma per raó de salut mental és un problema global i la

lliure per eradicar-lo ha de ser una prioritat en qualsevol societat democràtica i lliure.

2.2. Sobre l'Activitat Creativa de Persones Psiquiatritzades

2.2.1. Revisió de la Terminologia

Com és habitual en el llenguatge, trobem diferents formes d'anomenar una mateixa cosa. En aquest apartat veurem els diferents matisos dels termes més rellevants que s'han utilitzat fins a l'actualitat per anomenar les obres d'art de persones psiquiatritzades i l'explicació de la seva aparició, per més endavant decidir el terme que més s'adapti o ens interressi a la nostra tasca d'investigació.

2.2.1.1. Art Brut

1Brut-adjectiu. Dit d'aquelles substàncies que es conserven en l'estat natural sense haver sofert cap modificació i dels productes industrials que no han estat purificats o refinats. Petroli brut. Diamant brut. Alcohol brut. (www.enciclopèdia.cat)

La història de l'*Art Brut* comença quan primer els psiquiatres i després artistes vanguardistes, es fixen en l'art fet per aquelles persones que des de la psiquiatria es classificaven com a malaltes mentals i que eren aïllades en manicomis.

Segons el psiquiatre i historiador Hans Prinzhorn (2019), que va ser un dels primers estudiosos del tema *L'Art Brut* és el conjunt d'experiències artístiques realitzades per adults sense formació artística, en les que es manifesta de manera més o menys sobtada una necessitat imperiosa de donar forma, o el que ell anomena anomena "*Gestaltung*", configuració artística (pàg.49)

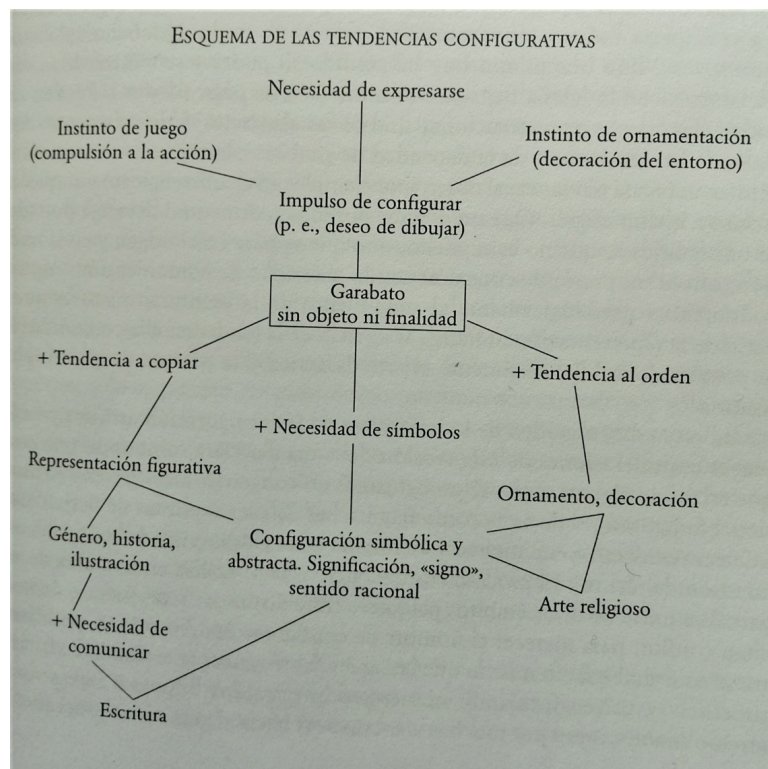

Figura 3. Esquema Configuració Artística, (Prinzhorn, 2019, pàg.49)

Parafrassejant a Julia Ramirez (Prinzhorn, 2019) històrica i artísticament les artistes marginals van ser excloses i infravalorades pel món “oficial” de l'Art, fins que artistes de vanguardia de la talla de Max Ernst, Jean Dubuffet, Paul Klee, André Breton o Salvador Dalí es van interessar en les creacions de les persones recloses en manicomis arribant a inspirar-se'n fins a nivells que freguen la còpia. (pàg.16)

En el desolador context de postguerra, després de la Segona Guerra Mundial, Prinzhorn (2019) afirma que l'artista francès Jean Dubuffet s'erigí com a col·leccionista, creador i inventor del terme, probablement influenciat per la terminologia vinícola del negoci familiar. L'any 1949 després d'investigar l'Art fet per persones boges, Dubuffet substitueix la invenció cultural de l'*Art Alienat* per la seva categoria d'*Art Brut*, anomenant així totes aquelles manifestacions

plàstiques que tant havien interessat a artistes, psiquiatres i literats. Dubuffet defineix les característiques de l'*Art Brut* de la següent manera:

«Les obres produïdes per persones que no han estat danyades per la cultura artística, en les quals el mimetisme exerceix un paper escàs o nul... Aquests artistes deriven tot, temes, elecció dels materials, mitjans de transposició, ritmes, estils d'escriptura, etc., de les seves pròpies profunditats i no de les convencions pròpies de l'art clàssic o de la moda. En aquests artistes assistim a una operació artística per complet pura, sense refinar, en brut i totalment reinventada en cadascuna de les seves fases a través dels únics mitjans que són els impulsos propis dels artistes.» (Colin Rhodes 2002, pág.24)

Segons el museu d'Art Brut de Lausanne, principal institució guarda-custòdia i representant de la col·lecció que dóna nom a aquest moviment, podem distingir estilísticament el que s'entén per *Art Brut*, segons uns trets característics o indicadors, detectats també pel Dr. Prinzhorn i que enumerem a continuació:

1. Art fet per una persona o grup de persones social i culturalment aïllats ex: persones psiquiatritzades amb o sense discapacitat reconeguda, persones amb discapacitat, presos etc.) en aquest estudi només considerarem la primera opció
2. Totalment Autodidactes
3. Utilitzen la creativitat com una via d'expressió emocional, connectada amb l'espiritualitat(no amb intencions de professionalització)

4. Sovint observem la repetició d'elements, densa i homogènia, sense ordre, que brollen de l'interior; és el que els anglesos anomenen «Rawness» i per nosaltres tindria a veure amb la cruesa de l'expressió pulsional
5. Horror vacui o detallisme obsessiu, fins al punt de no poder parar fins omplir per complet el paper
6. Automatisme
7. Materials d'ús quotidià o reciclats
8. Creació des del disseny, espontaneament
9. Elements de simbolisme místics o religiosos (mitologemes segons Dr. Sarró)
10. Motius vegetals
11. Escripció plàstica «urgent» (l·listes, números, inventaris i altres sistemes d'ordre)
12. Figures transparents i fusió d'objectes (món caòtic)
13. Rebuig del color, obres en negre o monocromàtiques.
14. Ausència de perspectiva, dibuixos plans com en el cas de l'art bizantí, egipci o infantil
15. Gargots, pintura abstracte, rostres i màscares, ulls buis i monstres etc.

Veiem dos exemples que compleixen moltes de les característiques enumerades:

Imatge 3 .Sweet Julia. Aquarel·la i tinta, Irene Pérez Herrero. Imatge 4. «sense títol» Tinta, Ídem.

Resumint, segons Garcia (2018) la locució Art Brut, de manera general, s'utilitza per denominar la categoria anti-estètica formada per les produccions d'individus d'estrany talent i lliures de les influències culturals dominants.

2.2.1.2. Art Outsider

Seguint a Garcia (2010), *Art Outsider* és el terme que anomena l'Art realitzat als marges, sorgit de la necessitat d'expressió, aliè als rols i intencions de l'Art «professionalitzat».

Intentar trobar els orígens d'aquest tipus d'Art es planteja com una empresa força retòrica, ja que sempre han existit i sempre existiran creacions al marge de l'Art imperant; Com diu l'autora mencionada abans, són un dret, un recurs de l'ésser humà. El terme *Art Outsider* és posterior al d'*Art Brut*, matitzant que a França es

tenia el costum de fer una distinció bastant estricta entre *Art Naïf*, *Art Brut* i *Art Popular*, mentre segons Garcia (2018) en els països anglosaxons no existia la noció d'*Art Brut* ni se sentia la necessitat de donar continuïtat a aquests límits. Per aquest motiu, l'any 1972 l'historiador anglès Roger Cardinal proposà un concepte equivalent però més ampli amb la denominació d'*Outsider Art*.

2.2.1.3. Altres Nomenclatures

Seguint encara a (Garcia, 2018), es sol dir que en general, l'*Art Brut* és més autoreferencial i introvertit, mentre que les obres d'*Art Popular* i *Art Naïf* són més extravertides i narratives. Als EUA existeix també l'accepció *Folk Art* per designar les creacions de l'*Art Popular* que no són el prou originals per ser considerades *Outsiders*.

Des d'aleshores han sorgit diverses nomenclatures per referir-se a aquest tipus de creacions, cadascuna amb els seus matisos: *Art Visionari*, *Art Intuïtiu*, *Raw Art*, *Imatges Inconscients*, *Art Inusual*, *Art Primitiu*, *Art Popular Contemporani*, *Art Ingenu*, *Art Psicopatològic*, *Art Autodidacta*, *Art Marginal* o *Art al Marge*, *Black Folk Art*, *Art Lauga*, *Art Irregular*, *Art Singular*, etc.

Segons Hernández (2010) a l'actualitat el terme es troba en un moment de revisió. En els països on es troba més asentat, es treballa en la seva acotació mentre que a les zones crítiques, la feina va en direcció a l'absorció d'aquest tipus d'Art per part del mercat i la delimitació de la seva complexa relació amb l'arteràpia aproximant-se fonamentalment desde la formació en psicoanàlisi. Sabem que investigadors como Alfred Bader, Irene Jacob, Roger Cardinal, Leo

Navratil, Inge Jadi, Michel Thèvoz, Elka Spoerri, Vittorino Andreoli, Claude Wiart, Robert Volmat M. A. Weber, o J.M. McGregor han contribuït i contribueixen a l'aclariment d'aquests àmbits del coneixement sobre els que encara es plantegen múltiples interrogants.

Al llarg d'aquesta investigació diferenciarem entre les acepcions *Art Brut* o *Art Outsider* ressaltant el caràcter autodidacta i les ganes irrefrenables de crear de les autores, però en el primer cas entenem que es refereix a persones pertanyents a col·lectius social i culturalment aïllats, mentre que amb la segona nomenclatura podriem referirnos a qualsevol persona autodidacta sense formació acadèmica.

2.2.1.4. Aproximació al Context Espanyol

A la tesi doctoral d'Hernández (2010) llegim que, a Espanya, les publicacions dedicades a l'estudi de les creacions artístiques de persones psiquiatritzades, són molt escases i que provenen sempre de l'àmbit psiquiàtric, a més d'anar dirigides a un públic molt minoritari. Ens diu l'autora, que les orientacions teòriques dels treballs localitzats a la Península han estat variades: des de l'ús com a eina diagnòstica, a la utilització com a activitat ocupacional, la consideració d'art psicopatològic, la d'un ús exclusivament clínic i no artístic.

Ens recorda que a Espanya, la Guerra del 1936 condiciona tota la realitat social. La reconstrucció del país resulta extremadament penosa i l'ús de l'art no passa de ser una activitat

molt secundària i no professionalitzada.

La mateixa autora assegura que a penes existeixen reproduccions dels treballs pictòrics dels malalts espanyols, desde 1917 a 1986, en part degut a l'encariment del cost de les publicacions, sobretot en els primers anys de la postguerra, però també a la mínima valoració artística que, en general, es donava als treballs dels pacients.

No existeix cap experiència comparable a Espanya amb la labor que va fer el psiquiatre alemany Hans Prinzhorn en 1922 o la de l'austríac Leo Navratil a la *Casa Gugging* (Viena) iniciada en els anys seixanta i que encara continua a l'actualitat. Al no considerar-se les obres de malalts mentals com a obres artístiques s'ha produït la destrucció de les mateixes o la seva conservació en condicions precàries. La causa d'aquest fenòmen podem trobar-la en la formació acadèmica clàssica dels psiquiatres que seleccionaven els treballs, o als usos de criteri fonamentalment diagnòstic, a més de l'ambient general a Espanya durant molts anys poc procliu a l'art modern i la tardana modernització cultural del nostre país.

Des del punt de vista farmacològic també va influir l'ús massiu de neurolèptics a partir dels anys seixanta i d'altres teràpies de rehabilitació com el psicodrama. Els primers, perquè la seva acció sobre l'activitat delirant del pacient, tot i tenir gran efecte terapèutic sobre la malaltia, permetent els ingressos hospitalaris més curts, causen profunds efectes sedants a les pacients, reduïnt la cabuda de l'expressió pictòrica; Per un altre, l'ús de tècniques psicoterapèutiques de grup i els programes de rehabilitació psicosocial des dels anys setanta, a Espanya, han desplaçat l'interès

per les teràpies artístiques cap a les teràpies ocupacionals.

2.2.1.5. Aproximació al Context Català

Segons Hernández (2009) en el panorama (postguerra-reconstrucció-transició) el Departament de Psiquiatria i Psicologia Mèdica de la Universitat de Barcelona representa la experiència més remarcable de l'ús diagnòstic de l'Art en psiquiatria, dependent d'ell va arribar a existir, entre finals dels anys cinquanta i principis dels vuitanta, un servei de psicoteràpia per l'art. No obstant això,

Hernández (2009) assenyala que aquest també serà transformat en anys posteriors en un servei de teràpia ocupacional.

Per l'autora, aquest canvi es deu: en part a l'absència d'institucionalització, que no permet mantenir un servei amb una especialitat que no està reconeguda oficialment. I també pels nous plantejaments en la rehabilitació i l'assistència en que es prioritza un model centrat en les activitats laborals o prelaborals com a panacea de la reinserció del «malalt mental».

Segons Hernández (2010) l'aportació original li correspon al psiquiatre català Ramón Sarró i la seva teoria sobre l'anàlisi del contingut dels deliris a través d'iconografies, que ell anomenava mitologemas i que tenen algunes correspondències amb els arquetips de Jung, però que presenta unes característiques pròpies. Aquestes teories van ser seguides i recollides per l'equip del dr. Joan Obiols i Joan Coderch, doctors que comencen la pràctica de la teràpia per l'Art en la clínica universitària de Barcelona, als anys cinquanta i a

col·leccionar-ne les obres resultants.

En el Marc del *X Congrés Nacional de Neuropsiquiatria*, a finals del cinquanta (1959) *Laboratoris Miquel* publicà un recull d'obres sota el nom *Pinacoteca Psiquiàtrica* que rebrà homenatge l'any 2009 a la Nau de la Universitat de València.

Un altre esdeveniment remarcable que ha tingut lloc recentment al voltant d'aquest tipus d'Art va tenir lloc a la Fundació Brossa, l'*exposició Art i Follia, Joan Obiols Vié, psiquiatre i Humanista*, desde finals de 2018 fins l'abril del 2019

El Museu de l'Institut Pere Mata de Reus va desaparèixer poc després de la guerra civil. Peces de la col·lecció del psiquiatre català R. Sarró no es van exposar fins l'any 2016 en una exposició conjunta amb peces d'altres col·leccions com la del Dr.Obiols, la *Fundació Setba*, el *Museu d'art Brut de Barcelona* i *Alterarte* a la Nau Gaudí de Mataró. Els sota relleus d'un esquizofrènic mallorquí, en Fanals, que continuen en els murs de l'Hospital Psiquiàtric de Mallorca romanen en l'oblit i sense cap conservació.

L'any 2011, un psicòleg de la Fundació Pere Claver va començar el projecte anomenat *Museu d'Art Brut de Barcelona* que tot i haver dut a terme algunes exposicions força importants, només va durar dos anys, fins el 2013, any en que la persona iniciadora es va jubilar.

En el treball de camp també anirem a fixar-nos en la tasca actual de *l'Hospital Sant Joan de Déu de Sant Boi* i el seu Museu, així com la incansable activitat del *Suso Espai*, la xarxa de tallers

iniciada pel col·lectiu *Ràdio Nikosia* coneguda com a *Red sin Gravedad* o els diferents Clubs Socials adherits als Centres de Salut Mental per Adults (CSMA), Infants o Juvenils (CSJM) de la ciutat etc.

2.2.2. Potencial Sanador de la Creativitat

2.2.2.1. Fonaments Psicològics de la Configuració Artística

Prinzhorn (2018) va intentar construir «una teoria del genuí en les creacions, aferrant-se a la hipòtesi de l'espontaneïtat inconscient dels pacients, que actuaven moguts per una necessitat interior». Per a això va defensar el procés creatiu pur, que respon al concepte expressionista de «necessitat interior». Així mateix, va justificar que l'art dels malalts mentals permetia estudiar l'origen del procés creatiu que no tenia model i estava lliure de tota tècnica acadèmica.

Hans Prinzhorn, va crear una sèrie de trets configuratius per a ordenar i analitzar les obres dels seus pacients, i poder després, obtenir una avaluació. La sèrie de característiques explicades a continuació es detallen al seu llibre, *Expressions de la bogeria*, on a partir de l'anàlisi de diferents creacions, extreu sis característiques fonamentals de la configuració artística: la necessitat d'expressió, l'instint del joc, la pulsio a adornar, la tendència a reproduir, la tendència a l'ordre i la necessitat de símbols. (veure la figura de la pàgina 8)

Necessitat d'expressió: Els impulsos creatius tenen la particularitat de representar el psíquic d'una manera directa. Per això, des del moviment corporal deliberat fins al sonor de la paraula, l'expressió psíquica-individual es queda reflectida d'una manera directa

i simple. Per tant, Prinzhorn situa els fets expressius directament des del psíquic i sense interposició del mecanisme intel·lectual. L'autor diu que tots els gestos expressius estan lligats a donar forma al psíquic i plasmar-lo en la vida. Aquests pacients tendeixen a la necessitat d'expressar el psíquic; sense buscar un resultat, solament es centren en la configuració d'aquesta.

L'instint del joc: En aquest cas ens referim a jocs sense finalitat ni propòsits, jocs per a entretenir o per plaer, i encara que el joc l'associem a la infància, majorment, són activitats lúdiques de moviments expressius. Aquests moviments que no tenen cap propòsit ja que només tracten de «passar l'estona», es manifesten des d'un impuls de l'interior. Aquests impulsos o pulsions, marcats per l'entorn o per l'experiència individual, no tenen límit. Prinzhorn afirma que tota forma, per indeterminada i mancada de naturalesa, incita a una interpretació. Aquest instint de joc no sols es limita a l'infantil i el primitiu, sinó també en tota la pintura que no és del tot representativa.

L'impuls d'adornar: Des del segle XIX, la compulsió a adornar ha estat constant en la societat. En el cas de les creacions dels pacients, aquesta ornamentació significava destacar un objecte qualsevol mitjançant adorns per a distingir-lo de la resta. És com si busquessin enriquir les imatges mitjançant la suma de molts elements visibles i cridaners.

La tendència a l'ordre: Prinzhorn defineix ornament a una forma de decoració dirigida per regles d'ordre. En l'ornament se situen elements formals que segueixen un ordre. Per exemple, en una

superfície pictòrica limitada, gairebé sempre es destaca el centre amb els elements o amb un eix simètric. També s'accentuen les vores com si fos un marc dels elements formals de l'obra. A part de la simetria, l'alineació i la proporció, l'autor parla també de l'ús rítmic dels elements usats per a tornar a fer referència a la necessitat del moviment expressiu, aquesta vegada relacionat amb el «fluir» (ja sigui mitjançant elements geomètrics o corbs). Per tant, el ritme d'un dibuix consistiria en el procés uniforme del moviment de línies.

La tendència a la còpia: Al llarg de la història, s'ha tendit a copiar exemples del passat, però en el cas dels malalts mentals, aquesta tendència a imitar no està dirigida a un objecte real, sinó que és una còpia lliure que s'acosta a la imitació dels dibuixos infantils. Prinzhorn relaciona aquest impuls imitatiu amb els conceptes de naturalesa i bellesa. La tendència a la còpia no es relaciona amb la realitat o irrealitat del «real», ja que es presenten com a imatges mentals.

La necessitat de símbols: Hans Prinzhorn, en aquest cas, explica els fonaments psicològics del significat simbòlic d'una imatge a través de les obres primitives. El símbol és la tendència a manifestar, mitjançant la configuració representativa, a conjunts d'emocions i conceptes que per la seva pròpia naturalesa no són visuals. En aquest sentit, l'autor va estudiar que com més naturalista era l'obra, més improbable era que hi hagués un significat simbòlic. I, al contrari, si en l'obra apareixien combinacions de formes i objectes no habituals, havien d'haver tingut lloc en algun procés psíquic. És a dir, que amb la seva obra volia expressar que alguna cosa no es podia veure en ella. El ritme de les línies, la relació de les formes o el simbolisme dels colors

volen comunicar les experiències personals de l'artista.

2.2.2.2. Acompanyament desde la Mediació artística

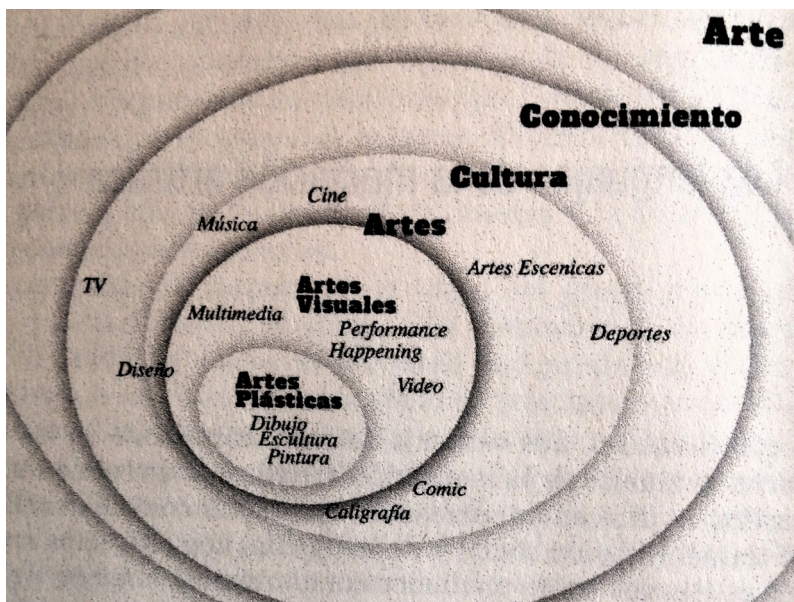

Figura 4. Els llenguatges de la Mediació Artística (Criado Pérez, 2016) a Moreno (2016)

Ens referim a la *Mediación Artística*, desde la perspectiva de Moreno (2016), a les intervencions socioeducatives mitjançant projectes artístics i culturals amb persones i grups en situació d'exclusió social, entenent la exclusió com un procés reversible. Cal no perdre de vista que el que volem és millorar la vida de les persones implicades, fomentar la inclusió social, promoure l'autonomia i desenvolupar la cultura de la pau. Com diu Moreno (2016), desde la *Mediación Artística* es vol rescatar el potencial de la persona perquè tot prenent consciència de la seva situació actual, pugui iniciar un procés de transformació cap a la reinserció. És a dir, ens fixem en les capacitats de la persona, en el que pot fer, i intentem apropar-li o indicar-li els instruments necessaris perquè ho pugui dur a terme.

Aquest nou camp es nodreix de múltiples fonts del coneixement àmpliament consolidades com són la pedagogia, la filosofia, la psicologia, l'educació social, l'arteteràpia, l'art o la educació artística.

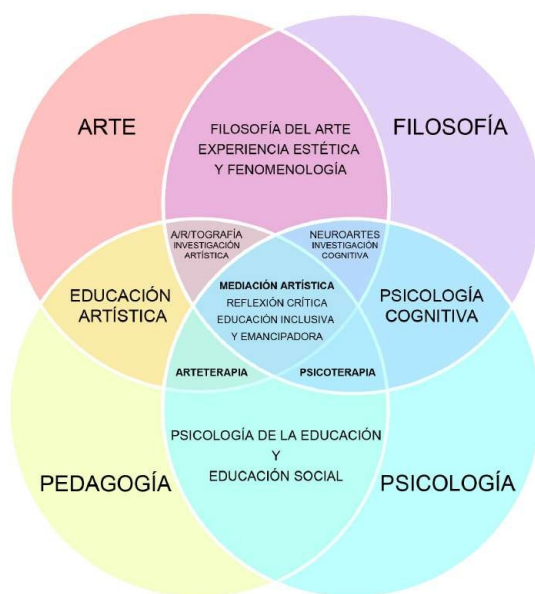

Figura 5. La *Mediación Artística* com a confluència de disciplines i pràctiques adjacents (Criado Pérez, 2016)

Seguint a Moreno (2016), considerem que les persones són creadores de cultura i es treballa en direcció a la democràcia cultural permetent que cada persona s'expressi segons els seus interessos i necessitats, presentant propostes flexibles. Els tallers o les activitats de mediació artística:

- fomenten l'accés a la cultura, perquè desperten les ganes d'aprendre fins i tot en entorns hostils.
- proporcionen una mirada no estigmatitzadora, allunyada de les etiquetes i de la configuració d'un món jeràrquic; Mirem en horitzontal, valorant la diversitat.

-Són un espai potencial i d'experimentació segura, pel que és essencial garantir la confidencialitat.

-Desarrolla la resiliència ja que la expressió metafòrica a través de les produccions artístiques ens permeten traslladar la situació traumàtica a la tercera persona i això segons Cyrulnik (2009) evita la mirada estigmatitzadora dels altres i a la vegada ens permet afrontar la situació per a superar-la.

-Promouen l'apoderament individual així com l'apoderament col·lectiu, en el cas de projectes artístics comunitaris.

-Possibilita els processos de simbolització perquè seguint a Hanna Seagal(1991) el procés creador permet que aparegui la nostra manera de ser i d'actuar, posant en joc la memòria, el saber, la percepció, la experiència, la emoció, lo conscient i l'inconscient, en un espai de llibertat que ens fa únics. Com deia Winnicott, l'obra creada és un objecte transicional entre el subjecte i el món.

A. Moreno combina els elements de la funció simbòlica descrits per Piaget: representació i paraula, amb la importància del joc en els processos de simbolització, assenyalat per Winnicott, l'any 1994.

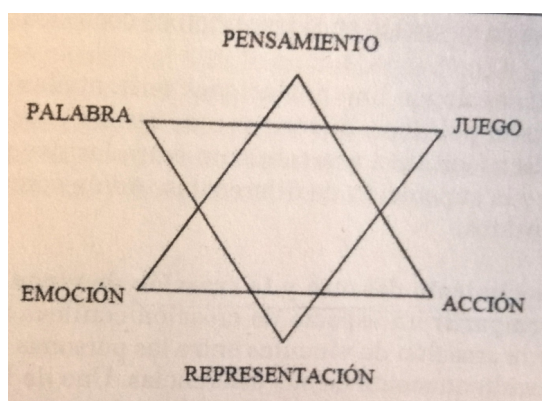

Figura 5. Els processos de simbolització en conjunt, (Moreno, 2016, pàg.63)

Considerem necessari subratllar que l'objectiu principal dels tallers de mediació artística no és que els participants aprenguin art, sinó que aquest és una eina. Plantejarem als participants els objectius del taller i una vegada recollits els diferents interessos posarem a la seva disposició les tècniques i procediments que necessiten per a desenvolupar les seves idees i el material que calgui.

Sempre li dedicarem un temps a que les persones es coneguin, incorporant potser alguna dinàmica de grup. Mantenim, quan sigui possible, el caràcter lúdic de l'activitat (Hanna Seagle+ Winnicott), reservant un espai per a la reflexió: sobre les obres, els materials, les dificultats individuals o de grup etc.

Perqué s'estableixi un bon vincle entre les participants i la mediadora cal que aquesta última sigui coherent, flexible, empàtica i que acompanyi al grup des d'una distància professional òptima (propera i afectuosa però firme en l'establiment de límits)

La funció principal de la mediadora artística és acompanyar «estar amb» i ha d'evitar en tot moment el judici i la interpretació.

Figura 6. Marc metodològic de la M.A. Criado 2016 en Moreno 2016. pg75

Segons la doctora Diérez (2006) la creació artística constitueix un camí

per adentrar-se en l'experiència de la persona que pateix en quan a ser humà capaç, capaç també de produir objectes artístics que donin compte de sí i de la seva particular relació amb el món; també referents directes del ser, aquests ofereixen perspectives a partir de les quals poder obrir un capdal lo suficientment permeable com per a servir de pont cap a la realitat.

Per tant, segons la mateixa autora, el benefici que l'activitat creadora pot procurar en el tractament del malestar psíquic es troba en un pla diferent del resultat artístic de la producció, encara que aquest últim se li pugui afegir.

Confianza	Creación artística	Puesta en común
Espacio seguro	Experimentación	Reflexión sobre los procesos de creación
Confidencialidad	Juego	Reflexión sobre las dinámicas grupales
Acompañamiento respetuoso	Desarrollo de proyectos	Presentación de las obras
Vínculo	Creación artística individual o colectiva	Compartir experiencias con el grupo
No interpretación		Creación de relatos de ficción y en tercera persona

FIG.7. Metodologia d'intervenció als Tallers de Mediació Artística, Moreno 2016)Pg.78.

2.2.2.3. Enfocaments teòrics de la producció pictòrica de persones psiquiatritzades

La producció pictòrica de les persones que han sofert o pateixen nivells patològics de malestar respòn, fins ara i de forma molt esquemàtica, als següents enfocaments teòrics:

- A la Nosologia psiquiàtrica li serviràn com a eina de diagnòstic, per exemple les classificacions de (Vinchon, 1924 i més tard Andreoli,1992):

- 1.Trastorns afectius: dibuixos confusos-gargots(de colors vius en episodis de manía i fosc en melancolía)

2. Paranoia: imatges fortes, realistes, elaborades i intel·ligibles, per exposar les seves queixes, plans de renovació, necessitats socials etc.

3. Epilepsia: decoració i ornamentació (pintura místico-religiosa)

4. Demència/oligofrènia: gargots informes

5. Esquizofrènia: formes variades i complexes

6. Perversions: obres literàries (que tendeixen a ocultar)

- El psicoanàlisi farà amb aquestes produccions un estudi del món intern de les seves pacients, interpretant l'inconscient en vinculació a la realitat immediata d'aquestes

- Desde la Mediación Artística, les arts comunitàries o l'arteteràpia(aquesta última molt relacionada amb el psicoanàlisi) tenen la consideració de vehicle de comunicació i/o expressió amb efectes terapèutics per la seva capacitat integradora, d'apoderament, generació de processos resilients etc

- Valor artístic projectat des de la categorització d'Art Brut, Outsider etc.

Capítol 3. Objectius de la Investigació:

3.1. Objectiu General:

Coneixer el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en salut mental de Barcelona, i saber quina és la opinió del sector davant la possibilitat que la pintura marginal feta pel col·lectiu que estudiem en aquest treball, sigui un producte artístic tal com es planteja amb l'Art Brut promogut per Jean Dubuffet.

Com hem vist, existeixen nombroses fonts i estudis que argumenten els efectes positius de l'activitat creativa en les persones, també en aquelles en les que el seu patiment psíquic arriba a nivells patològics.

Amb aquest estudi ens interessa fer un estat de la qüestió, per tal de revisar què s'està fent a l'actualitat a la ciutat de Barcelona, volem saber quines entitats utilitzen l'art com a eina d'aproximació al patiment psíquic i com es compatibilitzen amb l'enfocament que es presenta des de la *Mediació Artística*.

3.2. Objectius específics:

2.1. Fer un mapeig de les entitats que treballen amb *Art Brut* a la ciutat de Barcelona, per tal de visibilitzar projectes i que aquest pugui servir d'eina comunicativa i de coordinació entre les entitats que hi trobem.

2.2. Analitzar com es relacionen entre elles. A l'hora de de teixir una xarxa sòlida en qualsevol àmbit, creiem imprescindible connectar-se a totes aquelles persones, grups de persones o entitats que estiguin funcionant en el mateix sector d'activitat. Intentarem trobar aliances i en el cas que aquestes no existeixin, trobar-ne les causes principals.

2.3. Estudiar quina relació tenen amb els museus i espais d'art, que representen la institució vetlladora de la identitat i la cultura d'un territori, a més d'atresorar part del seu patrimoni. Com hem vist, l'*Art Brut* mereix estar a l'alçada d'altres categories artístiques i és per aquest motiu que la interacció i la comunicació entre les entitats generadores d'obra i el lloc d'exposició per excel·lència hauria de ser fluïda i constant, respectant sempre la voluntat d'aquells creadors o creadores que prefereixin

romandre en l'anonimat.

2.4. Esbrinar si hi ha projectes actius dins la clínica pública: per últim però igual d'important, anirem a la recerca de projectes que es duen a terme a dins de la mateixa clínica, focalitzant la nostra investigació en els serveis públics d'atenció en salut mental.

Capítol 4. Marc Metodològic desde la Teoria

En aquest estudi farem servir el mètode de recerca qualitativa, atès que no ens interessa tant quantificar certs indicadors, sinó que el que volem és analitzar el funcionament d'uns serveis determinats a la nostra ciutat. Estudiar quins actors el conformen i de quina manera es relacionen entre ells.

Segons el manual Berenguera et al.(2014) la investigació qualitativa, per definició, intenta comprendre els fenòmens des del punt de vista dels actors, que son les persones involucrades directa o indirectament en el fenòmen que s'estudia, per això es col·loca «en el lloc de l'altre». Per comprendre dita realitat, intentarem compartir i interpretar la subjectivitat dels individus implicats en ella que al manual citat anteriorment denominen enfocament comprensiu-naturalista-interpretatiu. Posicionant-nos davant la malaltia mental, des del «subjectivisme crític» de (Martín & Colina, 2020) que prioritza el tracte amb persones abans que amb malalts, promovent el respecte, defenent radicalment la llibertat, la veritable autonomia i l'emancipació de les persones. Sense negar l'existència de la bogeria, però oposant-se a la idea que si algú pateix és

perquè «funciona malament».

Utilitzarem mètodes d'investigació de caràcter Inductiu-interpretatiu-constructiu, és a dir que construirem teoria, movent-nos des d'observacions i preguntes obertes cap a conclusions més generals.

Prenent com a referència els mètodes mencionats a Berenguera et al.(2014) el coneixement que es desprèn del nostre estudi és de caràcter procesual, dinàmic i canviant; a més, com que els investigats són subjectes pensants(no objectes), que reflexionen i tenen coneixements, serà mitjançant la cooperació entre investigades i investigadores com es construirà el coneixement formal. Amb el paradigma d'investigació hermenèutic o qualitatiu, no pretenem trobar lleis universals perquè entenem que no existeix una realitat única, sinó múltiples veritats segons els contextos. Cerquem doncs, generalitzacions més moderades i situacionals com a resultat d'un conjunt d'investigacions contextuais.

Pel que fa a la figura de la persona o equips investigadors, preferim parlar d'imparcialitat més que d'objectivitat o neutralitat, com veiem encara al manual d'investigació Berenguera et al.(2014), la imparcialitat suposa tenir una gran voluntat de descoberta i una posició d'escolta de l'altre, mentre que l'objectivitat i la neutralitat suposen eliminar la perspectiva del subjecte investigador, i això ens sembla impossible.

Aspirem a que la present investigació serveixi per a que el coneixement de la realitat estudiada permeti canviar-la i millorar-la. En aquest sentit Irene Vasilachis(Berenguera et al., 2014) diu que les investigadores han de preguntar-se sempre si el seu coneixement agrega alguna cosa al que ja poseeixen les persones investigades, si les ajuda a

comunicar-se, a estimar, a viure, etc.

Taula Resum de l'Enfoc Metodologic de la investigació:

Quin tipus d'investigació utilitzarem?	Investigació Qualitativa
Quins enfocaments aplicarem?	Comprensiu-Naturalista-interpretatiu «subjectivisme crític»
Com s'entèn la realitat?	Múltiple, contextual i conformada per valors socials, polítics i culturals
Quins mètodes utilitzarem?	Inductiu, interpretatiu, constructiu
Com es concep l'investigador?	Aporta i accepta la seva subjectivitat a la investigació
Quina mena de coneixement es desprén de la investigació?	Procesual, dinàmic i canviant
Dins de la investigació, quina característica té el mapeig?	Intrínsec i instrument pel canvi

Taula inspirada en la de la tesi de la Dra. Maria Patchowsky. pg.145

En aquest treball durem a terme una investigació rizomàtica amb dues línies de recerca: la primera serà un recorregut teòric pels temes i conceptes objecte d'estudi, i a la segona, farem una aproximació al circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en salut mental de Barcelona, des d'una perspectiva etnogràfica realitzant un mapeig de les entitats que treballen amb Art Brut.

Ens aproximarem al circuit d'art brut de Barcelona mitjançant la cartografia. Segons l'article de (Maria Purificación Subires & José Jesús Delgado, 2021) la cartografia té el seu origen en la necessitat humana d'ubicar-se en el món que habita mitjançant la seva representació gràfica i encara que habitualment ha

estat l'àmbit de la Geografia la que ha emprat els mapes com instrument d'estudi i investigació, desde fa alguns anys sobretot gràcies a les noves aplicacions sorgides amb la sociabilització d'internet, s'han ampliat les possibilitats d'utilització d'aquests instruments en qualsevol àrea del coneixement i les Ciències Socials també s'hi han sumat.

En aquest treball, treurem profit de dues de les funcions bàsiques dels mapes, descrites al mateix article: ens serviràn com un medi d'expressió de les relacions establertes mitjançant el raonament i la experimentació, adquirint un valor d'il·lustració, d'explicació i exposició a més de servir per comparar, correlacionar, analitzar i sintetitzar la informació obtinguda.

Entenent que la subjectivitat de la investigadora és inseparable del procés d'investigació, rarament podrem seguir una línia recta, a més, tot i haver partit d'una hipòtesis o conjetura inicial, són conscients que ens allunyarem de les clàssiques posicions hegemòniques d'investigació que es mouen d'acord a finalitats establertes, previsions de resultats o intents de verificació o de falsació.

El que pretendrem és que la comprensió de la realitat sigui compartida amb les col·laboradores o subjectes participants en el procés d'investigació, per això permetrem l'obertura de mires cap a noves possibilitats o camins, sense oblidar el temps i l'espai particular al que pertanyem que dota a tota aquesta informació de sentit.

Volem mostrar que segons aquesta visió, el rizoma d'aquest estudi és inevitable, ja que trascendeix la seva vessant metodològica per abarcar el conjunt de dimensions ideològica, epistemològica, ètica i política.

5. Tècniques o Instruments d'investigació

Per a la recolecció de les dades, combinarem les entrevistes semiestructurades amb la tècnica del mapeig, per aprehendre certes informacions de manera més gràfica i pragmàtica.

Començarem el treball de camp participant del seminari organitzat pel Museu d'Història de Barcelona sobre les *Conquestes de Drets de la Ciutadania Psiquiatritzada en el Segle XX*. Malgrat el seu enfocament totalment històric allunyat dels nostres objectius, ens servirà per posar-nos en situació i com a espai per a primeres reflexions i intercanvis. Les ponències seran gravades i consultables per internet.

Imatge 5. Flyer del seminari al MUHBA

També contactarem amb Insania, col·lectiu antipsiquiatria i anarquista, però es negarà en rotund a col·laborar en aquesta investigació acadèmica universitària; en paraules de Maricarmenfree: «*No somos sujetos de estudio*», tot i així ens invitarà a participar de les assemblees autogestionades, accions de suport a companyes psiquiatritzades i reivindicació de drets que realitzen des del col·lectiu. Estàn molt centrades en una línia de lluita contra els abusos de la clínica psiquiàtrica i també son GAM («Grupo de Apoyo Mutuo» per a moments

de crisi). Donat que és un grup que sorgeix durant la pandèmia, la comunicació es realitza sobretot per vies virtuals i de forma presencial Assembleas autogestionades amb una regularitat intermitent. Participarem a unes jornades de formació interna sobre identitat de gènere, al centre social ocupat autogestionat(csoa) del barri de Gràcia «El Banc Expropiat», enfortint així una mica el vincle amb algunes membres del col·lectiu, però es tornarà a desviar massa del focus d'investigació d'aquest treball i decidirem trobar altres col·laboradores.

Amb ganes d'aproximar-nos a la vessant artística del nostre treball, participarem en unes sessions formatives virtuals de Mediació i accessibilitat als museus i sales d'art visual on precebrem una voluntat d'obertura i necessitat de formació del personal per adaptar el museu, els seus serveis i la forma d'adreçar-se a la les persones amb diversitat funcional i /o neurodivergència, però no en treurem gaire pistes per aquest treball. Com ens dirà més endavant una de les persones entrevistades: *«També hi ha un grup de treball d'accessibilitat als museus, que és un grup que es reuneixen i d'on sorgeixen moltes idees molt interessants que després som incapaces de desenvolupar-ho a la pràctica.»* (Juanjo Esteban)

Per fi rebrem resposta a un e-mail enviat mesos abans de començar amb les entrevistes, és la Maria Aran, tècnica facilitadora d'Activament, convidant-nos a participar de les Reunions de la Comissió d'Organització de la Jornada de l'Orgull a Barcelona. Malgrat ser una jornada de caire reivindicatiu, les arts i la cultura serviràn com a mitjà d'expressió principal.

Per motius diversos, el moviment havia quedat quasi inert i arrenquem tant tard que estarem a punt de no obtenir els permisos de l'Ajuntament. Tot

sortirà rodat però ens quedarà pendent fer-ne la evaluació (s'està organitzant una sessió mentre escribim aquesta tesina.)

Gràcies a aquestes reunions i a l'esdeveniment conseqüent, coneixerem al Txema Hernández, president de l'Associació Matissos que serà un dels nostres informadors.

Realitzarem una sèrie d'entrevistes basades en un guió, en la que els temes i les preguntes estàn planificades abans de començar però amb la possibilitat de canviar o d'afegir noves preguntes a mesura que anem conversant amb les informadores.

A l'hora de fer l'anàlisi, tractarem de forma horitzontal les dades obtingudes per procurar trencar amb les rel.lacions de poder tant presents i marcades en l'enfoc capacitista neoliberal.

A la llum dels nostres objectius, hem intentat trobar una mostra prou representativa de cada un dels rols protagonistes del context que estudiem per aconseguir una mirada global de dita realitat: Començarem entrevistant a una artista autònoma i autodidacta d'*Art Brut* que ens servirà d'exemple referent al marc teòric, la Irene Pérez Herrero.

Seguirem per dues formadores de taller artístic on participen persones del col·lectiu que ens interessa, la Fina Alert i l'Ariadna Marti del Suso Espai.

També parlarem amb un representant de la Institució pública, en Juanjo Esteban, coordinador del centre d'Art Can Castells de Sant Boi de Llobregat. Entitat de l'àrea metropolitana que hem inclòs a l'estudi perquè és i ha sigut un referent històric en la inclusió i el treball amb persones psiquiatriatzades, a més de seguir molt vinculada a les activitats de xarxa de la ciutat de Barcelona.

La següent persona que entrevistarem és El Dr. Joan Pi, psicòleg cofundador i cap de serveis de CPB Serveis de Salut Mental i també un dels organitzadors del premi d'Art Brut Agusti de Semir i Conxa Millàn que arribarà aquest any a la seva vint-i-dosena edició; aquest any però, sense el qualificatiu d'Art Brut.

Per últim però igual d'important, parlarem amb el Txema Hernández, president de l'Associació Matissos, una entitat formada per persones amb experiència en primera persona que «té l'art i el suport mutu com a principals eines per a la recuperació de persones usuàries dels serveis de Salut Mental, és a dir, que pateixen o han patit un malestar psicològic greu al llarg de la seva vida.» (matissos.org)

5.1. Sistematització i recollida de dades

A la següent taula veurem com hem estructurat les preguntes al voltant d'una sèrie de conceptes que seràn els que guiaràn el nostre treball de camp. Tot i així, intrínsec a la naturalesa qualitativa d'aquesta investigació, ens mantindrem flexibles i obertes a possibles aportacions no previstes.

Objectius	Conceptes	Preguntes
La opinió del sector davant la possibilitat que la pintura marginal feta pel col·lectiu que estudiem sigui un producte artístic tal com es planteja amb l'Art Brut.	Art Brut, Art Outsider, Art Comunitari, Art , Activitats creatives, Mediació Artística, Mercantilització.	- Fas/Feu Art Brut? o el producte de la vostra activitat és Art Brut? - Perqué? - Amb quina terminologia identifiques la teva activitat? -Fas/feu Mediació Artística? -Pots mencionar algún artista contemporani català(=resident) destacade d'Art Brut?

Mapeig de les entitats que treballen amb "Art Brut" a la ciutat de Barcelona	Tallers, espais de creació, Mapa, Guia.	-Dibuixa el teu Mapa "D'art Brut" barceloní. (Mapa Metro segons *Gombrecht) -D'on vénen les vostres usuàries o usuaris? -Qui finança les vostres activitats? -Creus que hi ha alguna entitat amb qui hauria de contactar?
Com es relacionen entre elles	Vincles, Connexions	-Treballes amb altres persones o entitats que facin aquest tipus d'Art o activitats similars? -Teniu mecanismes de coordinació entre vosaltres? Explica'm com són. -En cas que no existeixin creus que seria bo crear-los?Perqué? -En cas que existeixin, com es podria millorar? -Accions Futures previstes?
Quina relació tenen amb els museus i espais d'art	Institucionalització enfront des-institucionalització, Inclusió Social, des-estigmatització	-Quina relació teniu amb els espais d'Art(Museus, Galeries etc...)? -Creieu que la vostra activitat és prou reconeguda?
Projectes actius dins la clínica pública	Teràpies psicosocials, Mediació artística	-Coneixeu o teniu contacte amb algun projecte o activitat d'Art que es dugui a terme a l'actualitat a dins la clínica psiquiàtrica?

Taula 1. Construcció de les entrevistes. Elaboració pròpia

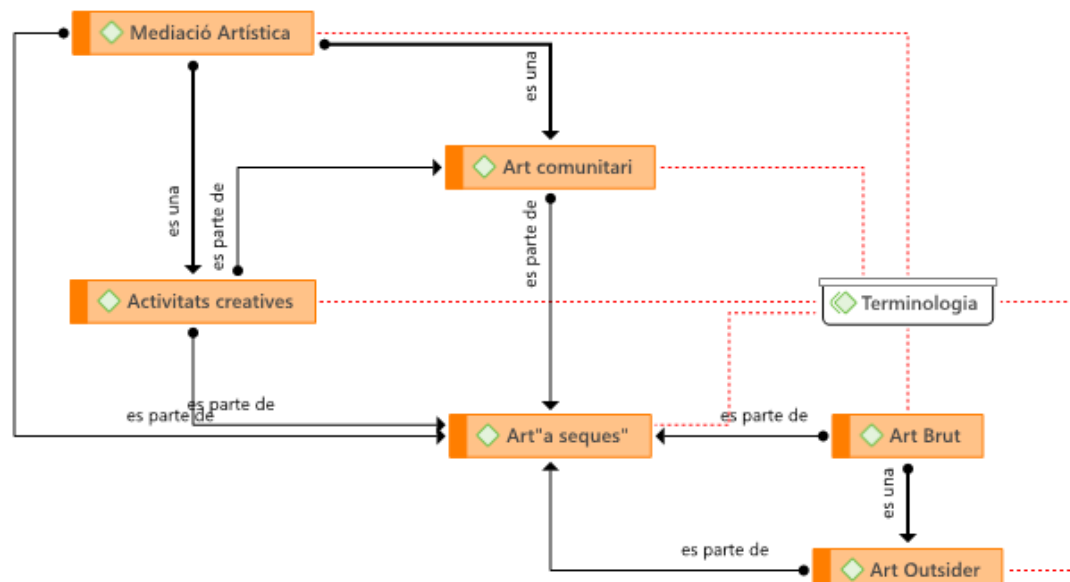
Amb la anterior, quedarà clara la organització de les entrevistes en cinc blocs temàtics ancorats als objectius que ens havíem fixat a l'inici de la investigació. El primer bloc, fa referència a la terminologia preferida per les informadores-participants a l'hora de reconèixer o diferenciar, si es que cal, les obres del col·lectiu que ens interessa. Amb el segon bloc de preguntes anirem a buscar informació per fer el mapeig d'entitats que treballen amb arts plàstiques a Barcelona. En un altre bloc preguntarem quins vincles o connexions existeixen entre sí i entre aquestes entitats i els museus o centres d'art i per acabar intenarem orientar la mirada cap a dintre de les clíniques o centres d'atenció en salut mental de la ciutat.

Quan haurem fet les entrevistes, obtindrem una sèrie de codis o categories que veiem a la taula següent i que ens serviran per validar el nostre mètode, ordenar la informació obtinguda de les informadores i així procedir a analitzar exhaustiavment les dades obtingudes; per a obtenir aquest codi farem servir el programa atlas.ti.

CATEGORIES	SUBCATEGORIES	PARAULES CLAU o CODIS
1.Mediació Artística amb Pacients de Salut Mental	TERMINOLOGIES	Art Brut Art Outsider Art Comunitari Art “a seques” Activitats Creatives Mediació Artística Mercantilització
	RECONeixEMENT O VISIBILITAT	Auto-estima, apoderament Des-estigmatització Inclusió Social Museus, Galeríes, Premis Orgull Boig Experiència en primera persona Canvi de Paradigma
2.Ecosistema de tallers i espais de Creació amb pacients de Salut Mental de Bcn	CONNEXIONS O VINCLES I COORDINACIÓ	Tallers Espais de Creació Mapa Guía
	FINANÇAMENT	Institucionalització enfront Des-institucionalització, Subvencions públiques/privades, mecenatge, donacions de materials
	PROJECTES DINS DE LA CLÍNICA	Teràpies psicosocials Des-medicalització Enfoc holístic Prevenió Formació personal Sanitari Biologicisme

5.2. Anàlisi de les dades obtingudes (amb les entrevistes)

Mapa de terminologies

El primer mapa fa referència al primer bloc temàtic de les nostres entrevistes que és el conflicte entre les diferents terminologies existents per anomenar les obres pictòriques fetes pel col·lectiu de persones que en interessa. Les respostes que hem obtingut són bastant heterogènies però s'intueix una tendència, sobretot per part de les persones que tenen més experiència treballant en aquest àmbit a voler allunyar-se de les terminologies revisades al marc teòric.

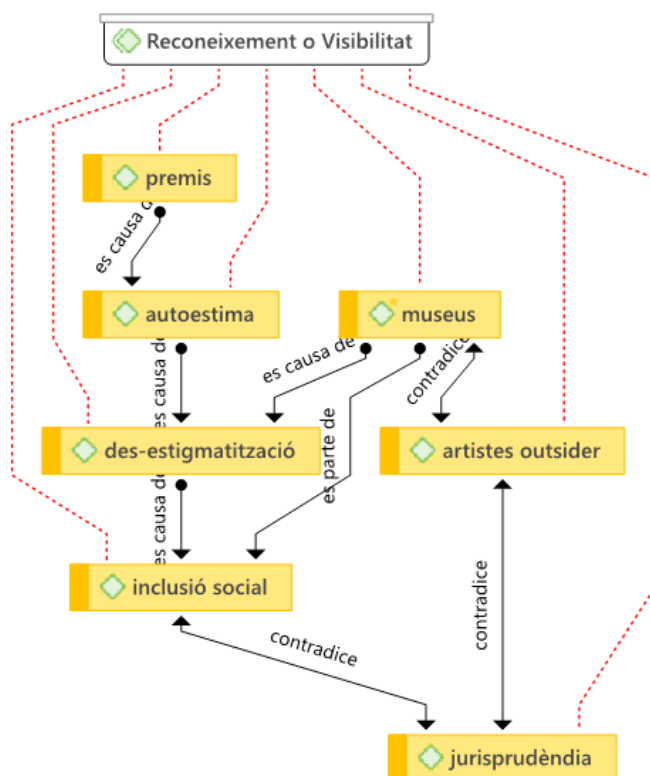
Informadores	Art Brut o altres Nomenclatures?
Fina Alert	«Allò s'entenia molt bé en el context que era, responia molt bé a una realitat social del moment»
Ariadna Marti	«Nosaltres fem Art» «Aquí fer Art Brut, No»
Juanjo Esteban	«Jo tinc una visió més comunitària i diria que nosaltres el que fem és més aviat Art Outsider, on incloem no només les persones amb problemes de salut mental sinó a les persones vulnerables en general»
Joan PI	«També cal aclarir que no totes les expressions artístiques són pròpiament Art, perquè a vegades s'entén que pel fet de ser d'un col·lectiu marginal ja és Art» «Cal subratllar que les persones, de col·lectius amb risc de marginació

	<i>determinats per diagnòstic, gènere, origen demogràfic..., que produeixen creacions artístiques han de seguir el mateix procés i criteris d'avaluació que qualsevol individu de la societat»</i>
Txema Hernández	<i>«Sí fem Art Brut, porque som amateurs i estem aprenent»</i>
Irene Pérez	<i>«Me reconozco sobretodo como artista Brut en mis inicios porque después de haber dibujado tanto la parte más pulsional se perfecciona»</i>

Al preguntar per la Mediació Artística, tal i com s'entén en el marc d'aquesta investigació, detectarem un gran desconeixement i confusió. Es situa la nostra activitat en el context museístic *«jo penso que fem més Mediació Artística quan estem a museus, llavors sí que intentem mediar molt perquè el contingut del que tenim davant els arribi de la millor manera possible»* (Fina Alert); excepte en algun cas en el que tot i no emprar la terminologia en sí, sembla que els valors que explica la persona entrevistada estàn més en sintonia amb els de A.Moreno, com per exemple *«en el nostre camp és un mitjà més per ajudar al desplegament i obertura de sensacions, emocions i relacions per poder desenvolupar des d'un punt de vista integral el procés de tractament que contempla aspectes biològics, psicològics i socials»* (Joan Pi)

Pel que fa a la possible mercantilització de les peces, la legislació actual és incompatible amb que les persones amb discapacitat (que sol ser el cas de les persones amb diagnòstics més greus) puguin rebre els imports de premis o adquisicions d'obra de forma regular, a més, segons en Juanjo Esteban *«Això ho va intentar el Museu d'Art Brut de Barcelona i van vendre una erre i una e»* *«Aquí anem quaranta anys enrera, el Cisco va fer molt bé la feina i a la Transició encara ho van fer millor...que un poble de vuitanta-cinc-mil habitants com Sant Boi no té una Galeria d'Art i a França, un poble de vuit-mil o menys en tenen dos o més»*

Mapa sobre el Reconeixement o la visibilitat de les Activitats creatives de les persones psiquiatritzades

Cada entitat té les seves estratègies per a visibilitzar els resultats de la seva activitat.

Però com veurem més endavant, la precarietat i la manca de reconeixement són la tònica general d'aquesta mena d'activitats.

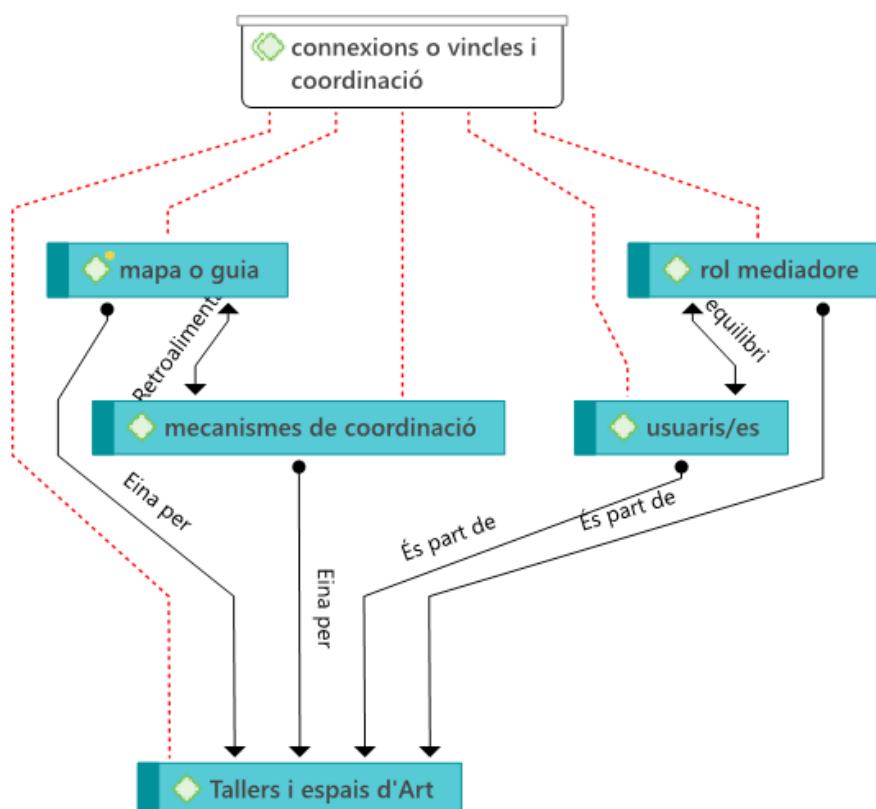
Informadores	Creus que la vostra activitat és prou reconeguda?
Fina Alert	«d'Apropa Cultura ens van fer un petit homenatge per la trajectòria i demés, però res més, tampoc no ens hem pogut adherir a ells.» «en el seu moment, la direcció del MNAC va decidir que no interessava, no estava de moda(bueno se pasó, va haver un boom i després se pasó. Ara s'ha tornat a posar de moda i sobretot salut mental i aleshores el MNAC està obert a qualsevol proposta»
Ariadna Martí	«es posi de moda o no, nosaltres estem fent la mateixa feina de sempre»
Juanjo Esteban	«Els resultats dels projectes acaba en forma d'exposicions que es pot veure durant uns mesos, es documenta i passa a l'arxiu del centre d'Art» «No tot és consultable perquè amb temes de salut mental no es poden fer públiques les imatges perquè hi ha una qüestió de cesió de drets d'imatge que en molts casos no poden signar perquè no tenen la patria potestat o la té un jutge i llavors cal demanar el consentiment informat al jutge i és un papeleo de la òstia»
Joan Pi	«Organitzem, cada any, el Premi a la Creativitat artística Agustí de Semir, fins

ara Premi d'Art Brut de Barcelona»

Irene Pérez

«Una obra meva va ser seleccionada i exposada al cercle de belles arts de Barcelona l'any passat, com a finalista dels premis Agbar. Ser seleccionada va ser un èxit i motiu d'alegria, encara que després no guanyés el premi»

Mapa sobre les connexions o vincles i coordinació

Les opinions són diverses, però com veurem a la següent taula, és un sector més aviat dispers i que funciona per proximitat però malgrat que alguns dels projectes es coneixen entre elles, sobretot les qui s'hi dediquen desde fa més temps, només una de les persones entrevistades ha donat una resposta positiva a la pregunta sobre els mecanismes de connexió existents entre entitats:

Informadores	Existeixen mecanismes de coordinació entre vosaltres?
Fina Alert	«No, no existeix. Cadascú s'ha fet la seva capelleta»
	«Pot ajudar i ser enriquidor crearlos»

Ariadna Martí

«No gaire perquè tampoc hi ha tants centres que es dediquin a lo que nosaltres ens dediquem»

Juanjo Esteban

«sempre suma. Crec que està bé crear xarxa per acompanyar-nos les unes a les altres però són projectes que tenen enfocs o objectius molt diferents»

Joan Pi

«Ens coneixem i sabem la feina que fem, però tohom va tan desbordat que treballar junts és molt complicat, tot i que treballis moltes vegades amb les mateixes dinàmiques»

«a vegades el problema és la diferència d'escala, a nivell pressupostari i de personal de les diferents associacions o entitats que funcionen, nosaltres treballem a un nivell molt diferent del museu Tàpies o el Santa Mònica...»

Txema Hernández

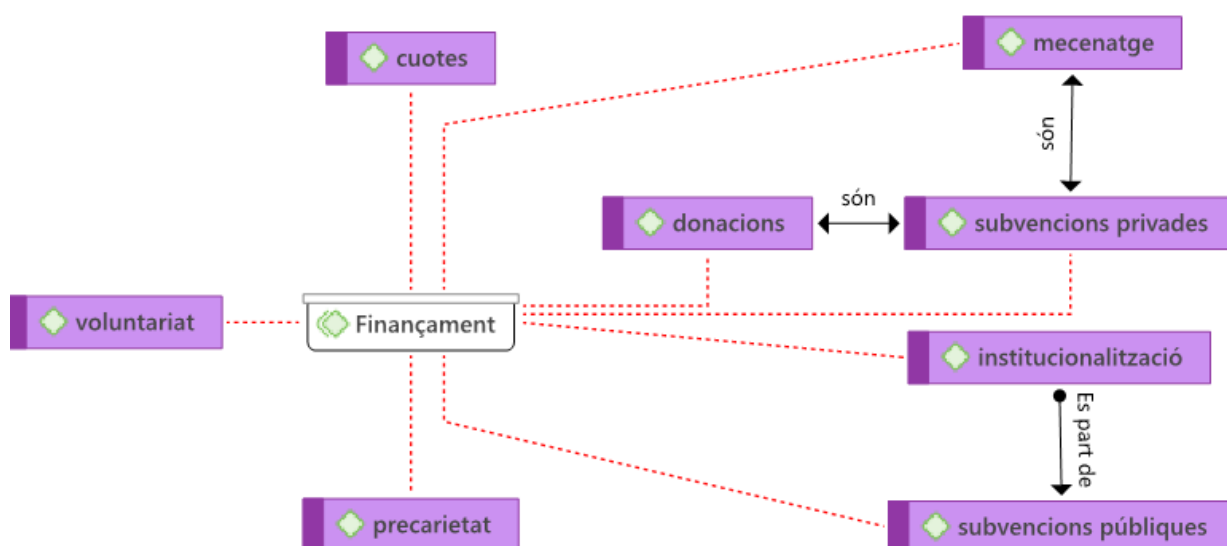
«Sí, a través de reunions de coordinació»

«es podria millorar afavorint l'intercanvi d'experiències, cooperació i desenvolupament d'actes coordinats amb diferents serveis e institucions»

«sempre estem buscant mecanismes per a millorar la comunicació i el coneixement entre nosaltres i les entitats»

«durant la pandèmia hem fet moltes reunions virtuals i ha quedat clar que, encara que sigui còmode en alguns moments, no és la millor forma de comunicar-se»

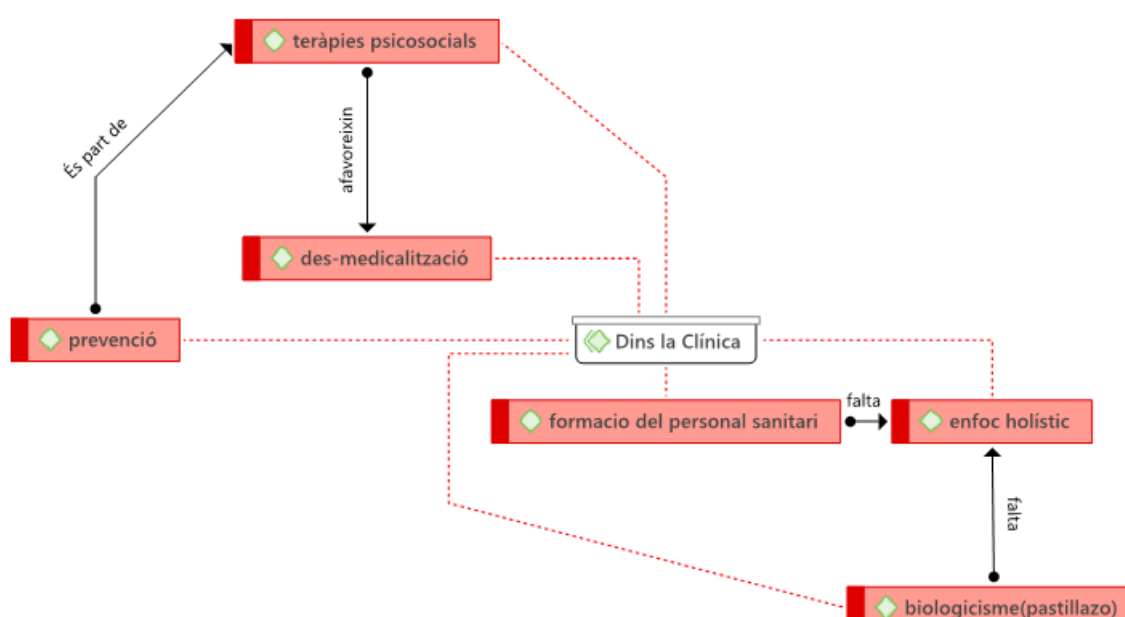
Mapa sobre els mètodes de finançament

Ara és el torn del finançament, amb les entrevistes quedarà clar que les principals fonts d'inversió d'aquesta mena d'activitats artístiques a la ciutat de Barcelona són els fons públics, mitjançant subvencions de l'Ajuntament, la Generalitat i la Diputació; tot i així, la queixa sobre l'escassetat de recursos és generalitzada: «jo no cobro absolutament res, que també està bé que se sàpiga la gran precarietat que hi ha»(Fina Alert) o en paraules de l'Ariadna Martí «s'hauria de millorar molt a nivell econòmic, de fet aquesta Associació existeix per voluntariat, per l'estima al projecte i a la feina que s'hi fa» i fins i tot al Centre d'Art Can Castells ens topem amb la mateixa queixa «tots els centres estan sempre fluixos de personal i fluixos de recursos econòmics» Juanjo Esteban.

Les aportacions de L'Outsider Art Assotiation, de moment, no han arribat a projectes catalans «*Esperamos poder optar el año que viene y en el futuro también a subvenciones europeas*» (Txema Hernández)

Mapa sobre projectes dins la clínica

Ahora de parlar de projectes a dins de la clínica, tornarem a enfrontarnos a visions molt dispars, com el Suso Espai que es manté totalment al marge, el Centre d'Art Can Castells ens parlarà de la multitud de projectes que han desenvolupat i que segueixen portant a terme en alguns dels centres hospitalaris de salut mental de la zona, no sense dificultats ni entrabancs per part de l'equip mèdic, o altres que veiem a continuació:

Informadores	Coneixes o col·labores amb projectes a dins la clínica?
Fina Alert	«Nosaltres ens separem voluntàriament del àmbit sanitari» «Obviament l'Art té una funció que fenera benestar en les persones perquè és un medi expressiu i permet mostrar el món interior i tenir aquest espai d'expressió propi però no fem ni un seguiment terapèutic ni res en aquest àmbit, és més un aula de Belles Arts, podriem dir»
Juanjo Esteban	«ells són molt biologicistes i ho arreclen tot amb pastilles» «Tots els metges reconeixen que sí que funciona però molts no s'ho prenen en serio»
Joan Pi	«en general totes les institucions tenen un espai dedicat a aquest tema de l'expressió artística»
Txema Hernández	«conec el peer to peer que és acompanyament mutu d'igual a igual(que se está començant a implantar al CSMA de Nou Barris) però dins de l'hospital que jo sàpiga no, però seria interessant»

5.2.1.Mapa d'Actors

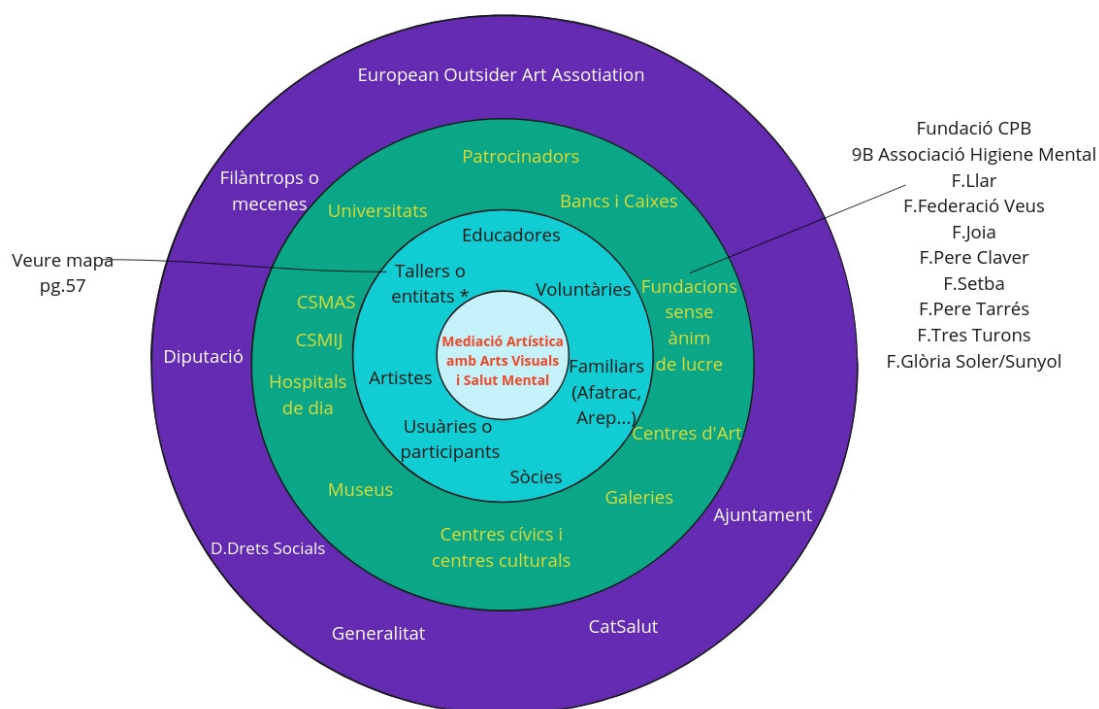
A continuació veurem el mapa d'actors que hem obtingut a partir d'analitzar la informació de les entrevistes. Trobarem aquí els elements principals que conformen l'Ecosistema on es pot donar lloc a l'Art Brut o des d'on es pot incentivar, representats amb aquest gràfic de pell de ceba en que si mirem de dins cap a fora trobarem:

Primer els actors clau, aquells que són vitals perquè es desenvolupi l'activitat en qüestió. Són les persones implicades en el funcionament del dia a dia com per

exemple les usuàries-participants dels tallers o els seus familiars.

Una capa més enfora trobarem aquells actors que estan directament relacionats i als que és necessari comprometre perquè el fluxe de l'activitat tingui un major impacte, aquí trobarem els centre d'Atenció en salut mental que deriven o podrien derivar les pacients cap als diferent tallers o entitats, els museus o centres d'art on realitzar activitats complementaries a l'activitat del taller, centres de formació de les mediadores etc.

A la capa més externa del mapa hem situat el mitjans de finançament, malgrat que siguin actors primordials, el seu nivell d'implicació en l'activitat diària dels actors directes no té el mateix grau que els actors situats a les capes més internes del gràfic.

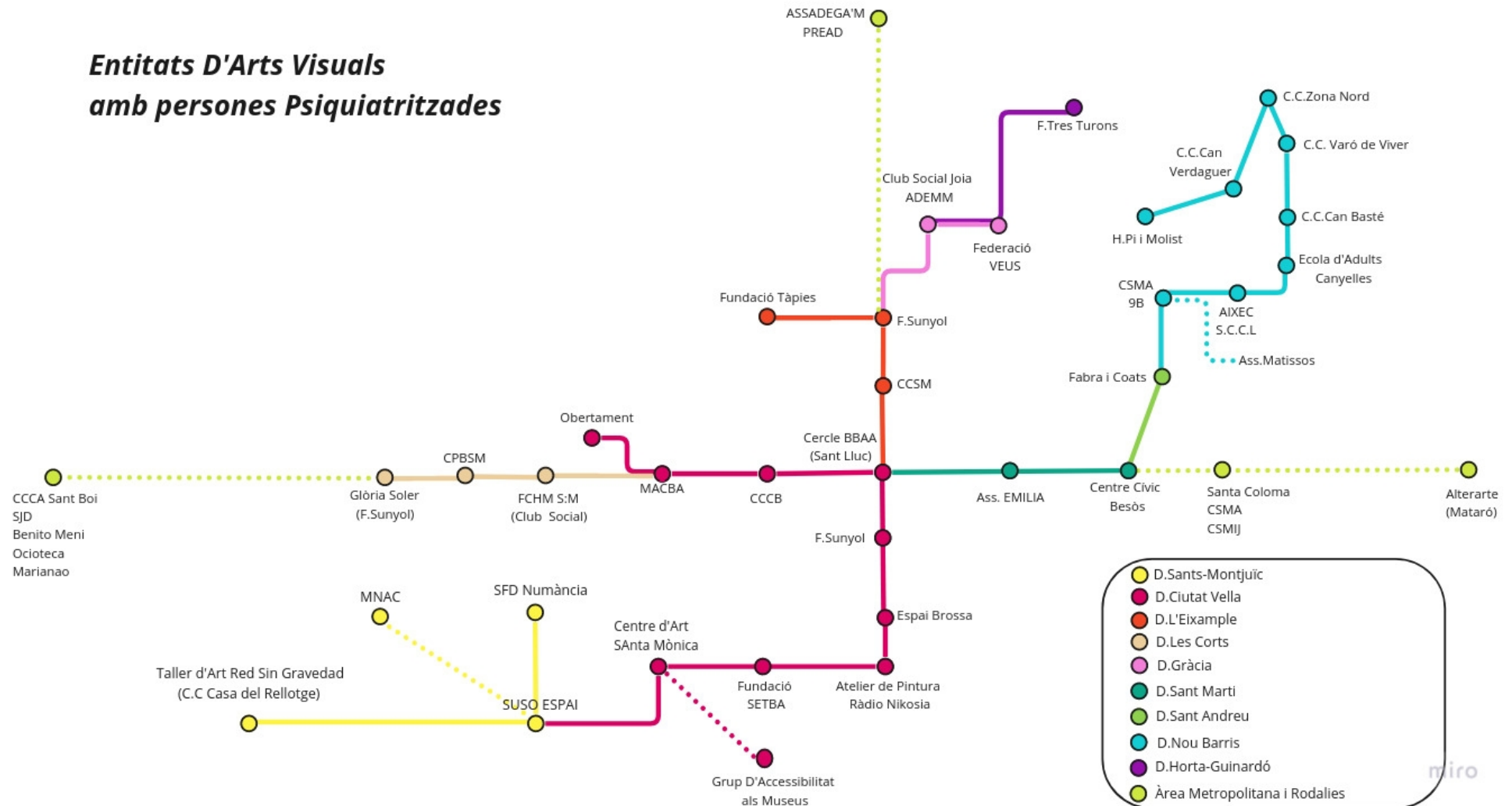

5.2.2. Mapa d'entitats barcelonines d'arts visuals(amb el col·lectiu estudiat)

Per realitzar el següent gràfic prendrem com a referència el mapa de les corrents d'Art contemporani d'en William Gompertz, editor d'arts a la BBC entre altres càrrecs de prestigi; Ell al seu torn, s'inspirarà de les infografies utilitzades a la xarxa de metro de les principals ciutats del món, Barcelona inclosa.

Aquí trobarem les entitats que les persones entrevistades voldran destacar i amb una sola ullada, situarnos en els diferents districtes de la ciutat condal tot distingint on es concentra més activitat i on menys.

Entitats D'Arts Visuals amb persones Psiquiatritzades

Capítol 6. Conclusions

6.1. A partir de l'anàlisi de les dades

L'Art Brut és un moviment o terminologia molt desenvolupada en altres contextos però malgrat haver-se intentat, no ha arrelat al nostre país, potser pel seu significat relatiu a allò que no està net(brutícia) que dota al terme d'una connotació negativa. Segons la nostra recerca també és conseqüència de la guerra civil i la posterior dictadura. Per a la majoria de persones entrevistades, la locució Art Brut, és una resposta cultural a una època concreta, la de postguerra; en canvi, la terminologia outsider sembla un xic més extesa i ben rebuda però sense gaire repercussió real en el col·lectiu que hem estudiat perquè terminològicament, el fet de situar fóra de «outsider» el seguiria fent poc inclusiu. Algunes entitats especialitzades en art i discapacitat reivindiquen el qualificatiu de «Singular» però cap de les persones que hem entrevistat l'han utilitzat.

Contràriament a la nostra hipòtesi inicial, hem trobat bastants centres on persones psiquiatritzades treballen les arts visuals, ja que s'incloen a la xarxa alguns centres culturals i centres cívics però, malauradament, les connexions entre elles son dèbils. La situació de precarietat generalitzada de les arts és estructural i això frena la possibilitat d'engegar projectes col·laboratius més grans que requereixen una major quantitat de recursos tan humans com materials. Les formadores dels tallers expressen les dificultats de guanyar-se la vida amb la seva tasca i manifesten la necessitat de pluriemplearse per subsistir, molts projectes sobreviuen gràcies al voluntariat.

La visibilitat o reconeixement de la feina que es fa des d'aquestes entitats, fins i tot les més antigues, és molt poc reconeguda per la societat en general i no

ha estat fins ara, amb tot això de la pandèmia que s'ha tornat a posar en valor la importància de treballar per preservar una bona salut mental.

Els espais d'Art, Museus i Galeries, en sintonia amb les sensibilitats del moment històric que vivim, obren les seves programacions a propostes sobre salut mental i arts comunitàries, altrament relegades a iniciatives de caire més reivindicatiu o fins i tot art brut i art outsider, és així que hem vist l'exposició «*Tosquelles*» al CCCB al voltant de la qual s'han realitzat diversos actes i conferències sobre la importància de l'abordatge comunitari en salut mental i també la exposició «*Desde el sexto sentido*» al MNAC, amb obra pictòrica de creadors diagnosticats amb alguna dolència mental severa, però en paraules d'en Juanjo Castells «*és una coincidència còsmica*» o com dirà la Fina Alert «*ara s'ha posat de moda la Salut mental*», com si fos només un interès passatger que no impactarà socialment.

Aquesta pot ser una percepció de les persones que fa més temps que treballen per alleugerir el patiment psíquic mitjançant les arts, però nosaltres apostem per a que serà un aspecte de la salut i de la vida al que es donarà cada vegada més espai en els debats públics tant d'educació com de salut, cap a la renovació d'identitats col·lectives per la conquesta de drets en el segle XXI.

Les institucions Catalanes estan treballant per adaptar-se a tota mena de públic incloent-hi les persones amb diversitat funcional i/o cognitiva, però encara queda molta feina per fer i la majoria de les institucions no estan ben equipades.

Les Exposicions o activitats que es programen van dirigides a persones a un públic majoritari sense necessitats especials. Desde Apropa Cultura es treballa en aquesta direcció, però si tenim en compte que el govern només dedica un 1,2% dels pressupostos a cultura, quina serà la part d'aquesta petita

porció del patís que li correspon a la cultura accessible? Com hem vist en paraules d'en Juanjo Esteban «el sector de la cultura és minoritari, però el de la cultura accessible és encara més minoritari

6.2. En quant a la Mediació Artística

L'assistència i abordatge de les persones que presenten patiment psíquic a nivells patològics o una addicció ha evolucionat, des d'un model basat en la institucionalització cap a un model basat en la inclusió i la rehabilitació comunitàries. I això fa necessari un estratègies o protocols de caràcter multidisciplinari i una atenció centrada en la persona, per això fa falta més espai per la paraula i quan aquestes costen de sortir, pel motiu que sigui, com hem vist al marc teòric de l'acompanyament desde la Mediació Artística, amb la representació i el joc ajudem a crear el entorn ideal perquè això succeeixi en confiança i seguretat.

6.3. En Relació al Disseny de la Investigació

La combinació dels mètodes d'investigació que hem utilitzat, ens ha servit per tenir un bon coneixement de la realitat estudiada. Gràcies a les entrevistes hem pogut realitzar els mapes amb els que exposar de manera gràfica la informació recollida. Hem obtingut prou informació per a complir els objectius que ens havíem fixat, encara que sempre ens agradaria aprofundir més; creiem que potser ha faltat una visió desde dins de la clínica perquè per desgràcia, encara segueixent vigents els internaments de llarga durada o a la espera de desaparèixer també els ingressos permanents.

Capítol 7. Proposta de Projecte: MEDI(A)R L'ORGULL (Factoria d'idees boges per a medi(a)r i expandir l'Orgull)

Imatge 6. Fotografia de Xavier Almirall durant la jornada de l'Orgull Boig 2022

Diagnòstic:

La situació de crisi social, econòmica i sanitària que vivim, ha multiplicat les xifres de persones afectades per problemes de salut mental (sobretot ansietat i depressió) i ha fet evidents les limitacions actuals del sistema d'atenció en salut mental, així com, la necessitat de canvi de paradigma: cal eliminar de la psiquiatria l'ús de violències vulneradores dels drets humans i la utilització sistemàtica de psicofàrmacs com a única solució viable. Hem de potenciar les xarxes paral·leles als serveis de salut mental i formar en bones pràctiques als i les professionals d'atenció i acompanyament en salut mental. Donar visibilitat a la caducitat del sistema actual de tracte de les persones psiquiatritzades per part dels serveis públics de salut. Necessitat d'una

transformació integral real cap a un model d'atenció comunitari des d'una perspectiva de drets humans.

Sembla que ha quedat prou clar que una societat que aspira al benestar de les seves membres no pot passar per alt l'estat emocional i mental de les persones.

Existeixen multitud d'evidències i estudis que demostren l'eficàcia de l'activitat artística i cultural en la millora de pacients psiquiàtrics, perquè incideixen directament a l'estat emocional de totes les persones, però els recursos destinats tant a la sanitat pública com als serveis socials i culturals segueixent sent molt escassos o insuficients. Totes les persones podem ser creatives, encara que no ens hi dediquem professionalment, podem trobar plaer i satisfacció en el desenvolupament d'aquestes d'activitats a més de connectar amb el nostre inconscient. La imaginació i la sensibilitat artística també s'exerciten i desenvolupen amb la pràctica, com va dir Joseph Beuys l'any 1979: "Tot ésser humà és un artista".

Necessitem influenciar i conscienciar la opinió pública, no només per reduir l'estigma, l'acceptació i la inclusió de persones psiquiatritzades, sinó perquè els i les polítics vegin en l'Art i la Cultura eines imprescindibles per aconseguir una vida plena i de qualitat de totes les persones afavorint punts de trobada i de diàleg entre institucions i representants d'experiència en primera persona.

A Barcelona aquest moviment és encara petit i aquest any postpandèmia s'ha preparat amb poquíssima antelació, factor que ha donat molt poc marge de maniobra per obtenir un bon recorregut per part de l'Ajuntament, col·laboracions d'artistes amb experiència en primera persona, batucadas etc.

Tan poc temps per a l'organització d'un esdeveniment d'aquesta mena també ha impossibilitat fer una bona difusió i segurament no ha arribat la informació a temps. La participació molt activa i efusiva de les participants ha tingut, aquest any, poc impacte en la vida del barri o en la societat però com deiem, ha estat un espai de celebració i de retrobament amb manifestacions artístiques molt diverses.

Descripció:

Aquest projecte vol generar un espai de debat, de reflexió, d'intercanvi de propostes i de creació per a preparar les futures jornades de l'Orgull Boig. Un espai on compartir experiències i establir prioritats a l'hora de definir les necessitats immediates del col·lectiu, treballant de forma autogestionada, on totes les participants puguin aportar desde la seva experiència en primera persona i la seva creativitat. Preparar l'esdeveniment amb més pre-meditació, mitjançant trobades amb dinàmiques de Mediació Artística amb certa regularitat (a definir pel grup, per exemple una cada quinze dies que serien dues al mes aproximadament) amb antel·lació suficient per fer campanyes de conscienciació i sensibilització més efectives abans de l'esdeveniment mateix.

Es tracta de donar continuïtat i expandir un moviment que a més d'exigir el compliment dels drets de les persones psiquiatritzades com a éssers humans dignes també vol ser una celebració de la diversitat i la diferència, acceptant el compliment per part de totes de les obligacions que pertoca a la ciutadania.

Creiem que la existència d'un grup de treball continu pot ser més eficient que no formar un grup de forma puntual unes setmanes abans de la jornada senyalada.

Amb l'actual context de pandèmia, s'ha fet palesa la necessitat de tenir cura de

la salut mental i han començat a aparéixer més programes i projectes de protecció i prevenció de la salut mental, sobretot dirigits a la infància, a l'adolescència però també salut mental de la gent gran, i què passa amb el grup del mig? les persones de mitjana edat queden com en una mena de limbo institucional, com si ja no calgués invertir en aquestes persones perquè ja han fet el seu camí. Dirigirem, doncs el nostre projecte principalment a aquesta franja d'edat, persones adultes d'entre 35 i 65 anys amb antecedents de salut mental.

Antecedents:

El moviment «Mad Pride», és un moviment format per usuaris, ex-usuaris i supervivents dels serveis de salut mental i els seus aliats, que prenent com a exemple al col·lectiu LGTBI+ i la seva labor contra l'estigma i els prejudicis, reivindiquen la inclusió social i la igualtat de drets mitjançant una nova i positiva identitat «boja» amb un primer acte reivindicatiu a la ciutat canadenca de Toronto el 18 de Setembre de 1993 com «Dia de l'Orgull del supervivent Psiquiàtric» (Psychiatric Survivor Day).

Un altre grup en el que ens fixem són els «Wheelchair Mafia» que amb les seves campanyes fomenten l'apoderament i la conscienciació desde la positivitat i el sentit de l'humor.

Imatges 7 i 8. Campanyes de conscienciació en to humorístic «The Wheelchair Mafia»

I per finalitzar ens fixarem també en el projecte digital marileny Proyectolocus amb Nadacolectivo que han estat els guanyadors del programa Art for Change 2019, com a espai de seguretat i de cració per a joves usuàries de salut mental.

Objectius:

- Objectiu General: Millorar la complicitat de les persones implicades en el moviment de l'Orgull Boig i atreure més gent. Promoure la comunicació fluida, donant espai a la creació de vincles i a compartir emocions i inquietuts, mentre creem entre totes, materials inèdits per a futurs esdeveniments.
- Objectius Específics: Treballar amb més calma, evitant situacions d'estress i tensions produïes en les darreres edicions, que quasi acaben amb el moviment sencer
- Ampliar el marge de gestió per demanar permisos i possibles col·laboracions d'altres actors
- Sincronicitat i connexió amb moviments germans de tot el territori i altres països

Metodologia:

Creació d'un grup de discussió amb trobades regulars, que vagi preparant el terreny per a la edició següent i que pugui servir d'aglutinant popular dels diferents actors que cuiden o es preocupen de la salut mental, procurant generar sinergies entre el saber professional i el saber en primera persona.

Proposarem treballar amb el grup utilitzant una tècnica trenca-gel en forma de taller de creació de «memes» mitjançant la tècnica del collage: els memes són idees, conceptes, situacions, expressions o pensaments expressades originalment mitjançant qualsevol medi virtual i que solen provocar gràcia o sensacions similars. En el nostre cas, els dissenyarem de forma analògica amb

opció de digitalitzar els resultats o de fer la versió digital de l'activitat, si les participants volen.

Utilitzarem aquesta tècnica com una eina de comunicació i canalització del patiment psíquic mitjançant el sentit de l'humor, però també per a generar un llenguatge propi que faci de vincle i sentiment de pertinença al grup.

Aquests materials gràfics després serviràn per fer tota mena de marxandatge per exemple enganxines, pósters, samarretes, xapes etc. que, en col.laboració amb la Impremta Comunitària i l'espai d'Art de Can Batlló imprimirem o estamparem de manera artesanal i participativa a costos molt baixos, servint així per enfortir les relacions, i per a donar-li visibilitat al moviment, per a finançar-lo i a la vegada nodrir amb projectes els tallers d'art comunitaris mencionats.

Per a preparar les sessions, imprimirem imatges que en aquests darrers anys s'han fet virals en forma de meme, també tindrem revistes i diaris a disposició per poder buscar-ne de noves i combinar-les. Tindrem un recipient amb tot de paraules sueltas i de la mateixa manera que amb les imatges, també podrem retallar-ne d'altres que trobem als diaris o revistes. Necessitarem igualment tisores, barra d'enganxar, rotuladors de colors aquarel·les i barniç d'acabat mate per unificar i protegir el resultat.

Fitxa de l'Activitat: Repartirem una cartulina de tamany estàndard (mig foli aproximadament), 3 imatges i 5 paraules a cada participant i jugarem a crear combinacions gracioses o que ens interpel·lin per algún motiu; un cop en tinguem una l'enganxarem a la cartulina i també podrem afegir-li color a algunes zones de la imatge o a les lletres, dibuixar-hi o escriure a sobre, tatxar etc. En podrem fer tantes com voldrem. Un exemple de joc de paraules fet amb el missatges dels paquets de tabac: AFUMA-MATATA a partir del qual podríem fer un

meme, segons amb quina o quines imatges el relacionèssim.

Cronograma:

A partir de la propera reunió d'Avaluació de la jornada d'aquest any, analitzarem la proposta i establirem calendarització.

Sessió 0	Avaluació Orgull Boig (O.B.) 2022. Què hem pogut fer i què no? Futures edicions: 2023
Sessió 1	Presentació de la dinàmica de l'activitat i temàtiques que volem abordar, en ordre de prioritats
Sessió 2	Sessió de Creació de Memes (2h)
Sessió 3	Sessió de Creació de Memes (2h)
Sessió 4	Sessió de Creació de Memes (2h)
Sessió 5	Exposem els resultats de les 3 sessions i triem Materials per editar de cada participant
Sessió 6	Preparació dels materials per imprimir/estampar
Sessió 7	Sessió Imprenta / Serigrafia
Sessió 8	Sessió Imprenta / Serigrafia
Sessió 9	Sessió Imprenta / Serigrafia
Sessió 10	Avaluació de les sessions i dels resultats obtinguts

Avaluació:

Farem una avaluació qualitativa del projecte a la llum dels objectius que ens habiem fixat a l'inici, és a dir millorar la complicitat de les persones implicades en el moviment de l'*Orgull Boig* i atreure més gent; Promoure la comunicació fluida, donant espai a la creació de vincles i a compartir emocions i inquietuts, mentre creem entre totes, materials inèdits per a futurs esdeveniments.

Aquest tipus d'avaluació dóna valor al context i als factors humans, s'orienta als processos i es basa en el llegatge per conèixer la dimensió o la percepció sobre el tema que ens interessa a més utilitza ferramentes subjectives per a medir la realitat centrant-se en l'individu enlloc de en el grup.

Tant la dinamitzadora de les sessions com les participants tindran un petit

quadern de bitàcora on anotaràn tot allò rellevant de cada sessió, d'aquesta manera es podrà fer una avaluació continuada o transversal.

Reservarem una sessió final per a compartir impressions i tot allò que considerem important del procés que s'haurà realitzat. En aquesta última sessió, a més del grup de discussió conjunt, la dinamitzadora distribuirà enquestes perquè les participants puguin respondre de manera anònima.

Establirem de forma consensuada entre dinamitzadora i participants, una sèrie d'indicadors per a mesurar la repercussió de les activitats sobre cada una de les participants i les relacions entre elles, però també serà de vital importància mesurar l'impacte envers l'esdeveniment pel qual es reuneix originàriament el grup.

Un cop obtinguts els resultats redactarem un informe amb els resultats de la evaluació que anirà dirigit al públic que participa de l'esdeveniment i a tots els tècnics implicats.

Capitol 8. Referencies Bibliogràfiques

- ANDREOLI, V. 1992, *El lenguaje gráfico de la locura*, Fondo de Cultura Económica
- BERENGUERA et al., 2014, *Escuchar, observar y comprender (recuperando la narrativa en las ciencias de la salud) aportaciones de la investigación cualitativa*,
IDIAP J.GOL (Cita pag. 4)
- BROGGI, A. & PONTY, E., 2019, *Catàleg de l'exposició Art i folia, Joan Obiols Vié, psiquiatre i humanista*, Fundació Joan Brossa i Ajuntament de Barcelona
- CHESLER, P., *Mujeres y locura*, 2019, Continta me tienes
- COCHRANE, R., *La creación social de la enfermedad mental*, Nueva Visión
- COLINA, F., 2020, *Sobre la locura. el arte de no intervenir*, en clave de libros
- COLINA, F. & MARTÍN-LÓPEZ DE ANDRADE L., 2020, *Manual de Psicopatología*, Revolución Delirante
- DEL RIO DIEREZ, M., 2006, *Creación artística y Salud Mental*, [Tesis doctoral], Universidad Complutense de Madrid
- DELIGNY, F., *Semilla de crápula. Consejos para los educadores que quieran cultivarla*,
Dispares
- DESVIAT, M. (2010). *Los avatares de una ilusión: la reforma psiquiátrica en España*.
Cuadernos de Trabajo Social, 23, 253 - 263. Recuperado 19 de junio de 2022, de <https://revistas.ucm.es/index.php/CUTS/article/view/CUTS1010110253A>
- FREUD, S., 2021, *El malestar en la cultura*, Akal
- GARCIA, G., 2010, *Los procesos creativos en artistas outsiders* [tesis doctoral],

Universidad Complutense de Madrid

- GARCIA, G., 2018, *Art Brut. la pulsión creativa al desnudo*, Sans Soleil ediciones
- HERNÁNDEZ-MERINO, AM. (2000). *De la pintura psicopatológica al arte como terapia en España (1917-1986)* [Tesis doctoral]. Universitat Politècnica de València
- HERNÁNDEZ-MERINO et Al.(2010), *Pinacoteca Psiquiàtrica en España 1917-1990*, Universitat Politècnica de València
- KNIGHT, T., *Más allá de las creencias. Maneras alternativas de trabajar con delirios, ideas obsesivas y experiencias inusuales*, Locomún, Biblioteca Social Hnos.Quero
- MASÓ, J., 2021, *Tosquelles, curar les institucions*, Arcàdia
- MERINI, A., 2021, *La loca de la puerta de al lado*, Tránsito
- MORENO, A., 2016, *Mediación Artística, Arte para la Transformación social, la inclusión social y el desarrollo comunitario*, Octaedro editorial
- PATCHOWSKY, M., 2020, *Arte y resiliencia. Los relatos de la mediación artística en los contextos de vulnerabilidad y exclusión, desde el propio sujeto*, Universitat Ramon Llull
- PRINZHORN, H., 2019, *Expresiones de la locura. el arte de los enfermos mentales*, Cátedra
- RHODES, C.,2002, *Outsider Art: spontaneous alternatives*, Thames & Hudson. (pág.24)
- SUBIRES MP.& DELGADO JJ., *Los mapas como instrumento al servicio de la investigación en Ciencias Sociales. Potencialidades y usos de la Cartografía online*, Universidad de Málaga.

- TOWSE, R., 2003, Manual de Economia de la Cultura, Fundació autor
- VINCHON, J. 1924, *L'Art et la folie*, Librairie Stock

Pàgines web consultades

- www.OMS.es
- www.open-dialogue.net
- www.radionikosia.org
- www.radionikosia/@twitter
- www.orgullboig.org
- www.Locomun0contenciones.org
- www.veus.cat
- www.proyectolocus.org
- www.AEN.es
- www.matisos.org
- <http://programaalterarte.blogspot.com>
- @INSANIABCN(Instagram i Facebook)
- <https://elhombrejazmin.com>
- Collection de l'Art Brut Lausanne: www.artbrut.ch

<https://www.jenniferlaurengallery.com>

<https://www.guggingfriends.org>

Museu d'Art Brut de Barcelona (projecte inactiu): www.spcsocial.org

Raw vision Magazine: www.rawvision.com

Filmografia:

- Resiliència i mediació artística: <https://conca.gencat.cat/ca/cultura-en-300-paraules/video-ana-fores/>

- Zauria(k), Heridas, 2019. Documental.
- Seminari: Les conquestes de la ciutadania psiquiatritzada en el segle XX:
<https://www.youtube.com/watch?v=2vckez8KWd4>
- Jornada ARTIS: L'Accessibilitat cognitiva al patrimoni cultural:
https://youtube.com/playlist?list=PLoSdotam3Ungw_AkT-UL0sjNtVgJju1bV

Capitol 9. Annexes

Esquema de les Configuracions subjectives (segons el Manual de Psicopatologia, Colina F & Martí, L.)

CONFIGURACIÓN SUBJETIVA	PSICÓTICA	DEL LÍMITE	NEURÓTICA
ANGUSTIA	Angustia psicótica Innombrable Vacío	Angustia del límite Inmanejable Abandono	Angustia neurótica: miedo Nombrable Pérdida
RELACIONES DE OBJETO	Parciales Ausencia lazo social	Parciales Ambivalencia	Totales Lazo social
IDENTIDAD CUERPO	Simbiosis Aislamiento Transparencia	Dualidad Inestabilidad: indiferencia-dependencia Porosidad	Triangulación Independencia Opacidad Oscurecimientos
SÍNTOMAS	Polos: esquizofrénico, paranoico, melancólico	Depresión Paso al acto	Polos: histérico, obsesivo
DESEO	Pulsión Juega a 1	Pasión Juega a 2	Deseo Juega a 3
LENGUAJE	Ruptura Angustia → delirio Silencio	Precariedad Angustia → paso al acto Exigencia	Disponibilidad Angustia → conflicto deseo-culpa Petición
DESARROLLO	<pre> graph LR A([Posición esquizo-paranoide]) --> B([Posición depresiva]) B --> C[Resolución del duelo] </pre>		

Transcripció de les Entrevistes:

Entrevista **Fina Alert i Ariadna Martí(Suso Espai)** 6/5/2022. Firmen el consentiment informat.

Feu *Art Brut* o el producte de la vostra activitat és *Art Brut*?

Fina: Jo No Ari: Jo també crec que no (Alhora)

Perqué?

Ari: En el meu cas, la meua part és, treballem desde el cos i la expressivitat corporal escénica una miqueta, la dansa...i jo crec que actualment és un laboratori de investigació en aquest aspecte i jo no ho consideraria ArtBrut, crec que al final és un espai obert on tothom posa de la seva creativitat i crec que el que fem aquí podria estar en qualsevol espai d'investigació escènic, no crec que sigui una cosa outsider, una cosa que estigui fóra del circuit ni...bueno una cosa així.

Fina: bueno, jo penso que...a veure, primer de tot, ArtBrut és una definició que va sorgir amb Jean Dubuffet a principis del segle XX, em penso que era, no? Aleshores, allò s'entén molt bé en el context que era. Que era que, fins aquell moment, tot el que era l'Art fet o confeccionat per persones que estaven al marge de la formació Acadèmica no es contemplava, no s'escoltava, no se li prestava la merescuda atenció i el que va sorgir va ser començar a valorar tot aquest Art que sorgeix a partir de tot aquest impuls creatiu de ser humà, no? I aquestes persones que estaven ingressades en aquell moment en centres penitenciaris doncs, ..ai perdò, en centres (Cris: Manicomis) sí manicomis pròpiament, en aquella època, doncs els psiquiatres van començar a veure que allò era interessant, van començar a col·leccionar, a interessar-se per tot això, igual que el dibuix pels nens, igual que l'Art primitiu...bueno...que responia a tota una realitat social del moment eh?

Cris: vale! Ari: és a dir que considerem que no. Aquí fer ArtBrut No.

Cris: Vale, llavors, potser Mediació Artística sí?

Fina: Mediació artística, en el moment...bueno, segons lo que entenguem com a Mediació Artística

Cris: Acompanyament...

Fina: jo penso que fem més Mediació Artística quan estem a Museus

Ari: Sí

Fina: Perqué quan estem a museus veient obres d'Art, llavors sí que intentem mediar molt perquè el contingut del que tenim al davant, ens arribi de la millor manera possible. Quan estem al espai de taller, tant en el cas de l'Ari com en el meu penso que el que fem és estar presents i ajudar en el que s'ens requereixi si és que s'ens requereix, sinó, no acompanyem a res. O sigui, són ells que fan.

Ari: sí, a vegades, hi ha propostes, com iniciatives que es donen però en veritat al final cada persona ho porta al seu...no hi ha un seguiment, ni un objectiu a complir, sinó que són com propostes que encomanen a la persona a iniciar-se en el procés creatiu però al final cadascuna se l'acaba apropiant i és el procés creatiu de cadascú i de cadascuna.

Fina: Clar, que també penso que en el teu cas és diferent perquè ella sí que dóna més consignes, més pautes a l'hora de fer el treball corporal, mentre que a l'espai de taller artístic no. Cris: no hi ha consigna? Fina: a veure, a vegades sí, quan tenim alguna proposta concreta a fer, saps? de que fem un projecte entre tots i així, però sinó és un espai de lliure creació, aleshores ens limitem a proporcionar els materials i a acompanyar si hi ha alguna qüestió.

Cris: molt bé, treballeu amb alguna altra entitat que faci aquest tipus d'activitats? Fina: si hem treballat?

Ari: Bueno, hem fet col·laboracions entorn una temàtica o un tema o participat en unes jornades, en el cas d'aquelles jornades...

Fina: sí però no gaire perquè tampoc hi ha tants centres a Barcelona que es dediquin a lo que nosaltres ens dediquem. Em consta Radio Nikosia, també és veritat... (Cris: això ho veurem després si voleu) sí, el que hi ha hagut persones que sí que en un moment donat, bueno, vem fer un projecte a la Fundació Tàpies i aleshores han contat amb varies entitats: Alterarte, Radio Nikosia (amb qui era? No, no hi era) Tres Turons i nosaltres.

Cris: Vale, la següent pregunta era si tenieu mecanismes de coordinació entre vosaltres?

Fina: No, no existeix. Cadascú s'ha muntat la seva capelleta.

Cris: En cas que no existeixin, creieu que seria bo crear aquests mecanismes d'interacció, comunicació, compartir...?

Ari i Fina a l'hora: sí

Ari: sempre suma

Fina: pot ajudar i ser enriquidor, però en principi, saps que passa que...

Ari: són enfocs molt diferents eh els projectes, jo crec que està guai crear xarxa, per el tema que sempre suma acompanyar-nos les unes a les altres però són projectes que tenen enfocs o objectius, no sé com dir-ho diferents, crec jo, eh?

Fina: bueno, i també la ubicació penso que alterarte està a Mataró, a veure, molta de la gent que està treballant a Alterarte havien començat al Suso, vale? Jo no sé si tu saps la història del Suso que va començar... Cris (he llegit per internet..)

Fina: bueno, el Suso, per posar en context (Cris: sí) vale? El Suso va néixer al MNAC fent aquella activitat, llavors tots els que estàn a Alterarte com Nikosia com tots aquests, en aquells moments no hi havia res (Cris: han passat en algún moment per aquí?) bueno, ells van començar tots allà amb nosaltres eh? Que no erem Associació eh? erem Museu, vale? Aleshores, quan es va veure que era una fórmula que calia efectuar, cadascú desde on ha estat o desde on ha pogut o com d'allò han anat desenvolupant la seva proposta. Aleshores, els de Mataró tenien molts problemes per arribar aquí. Perquè hi havia molta gent i llavors van decidir fer lo del Alterarte. Radio Nikosia en el seu moment, jo els hi vaig plantejar sumar esforços però ells, clar és molt diferent, perquè ells són un club, com un servei Ari: la organització és diferent Fina: és diferent Cris: és assembleari... Fina: No, no per això, ells estàn inclosos a la Xarxa de Salut Mental per donar sortida econòmica, vale? En el seu moment, amb ells els hi van oferir entrar a dintre de l'àmbit sanitari (Cris: Vale, sí.) Fina: D'acord? I nosaltres estem totalment al marge de l'àmbit sanitari (Cris: ok, això és molt interessant) Vale? Nosaltres no depenem, sempre hem volgut estar a fóra de l'àmbit sanitari. Ells tenen molts més recursos perquè estàn dintre. Nosaltres quin ha estat el gran problema que hem tingut o que tenim? Que no estem en territori de ningú, l'Art ens diu, o ens deia, perquè ara ja fa qüestió d'un parell d'anys que la sensibilitat

canvia. Estàvem en territori de ningú, s'àmbit sanitari deia no, no, lo que vosaltres feu és cultura...Cultura deia, no, no, això és Salut m'entens? I ahí en el "abismo" ens situàvem nosaltres, perquè no erem terra de ningú, eh? Ara sembla que amb tot això s'està fent més intersecció, s'està entenent, però és clar nosaltres portem 13 anys de trajecte, aleshores ha canviat el panorama, encara que econòmicament no ho notem.

Riem Cris: vale, doncs es podria millorar a nivel econòmic?

Ari: home, s'hauria de millorar a nivell econòmic, de fet aquesta associació existeix per voluntariat, per l'estima al projecte i a la feina que s'hi fa, no? perquè per economia no.

Fina. Ningú es pot guanyar la vida aquí. Cris: ya, ya, ya

Qui financia les vostres activitats?

Fina i Ari ahora: Pues mira, hi ha la Gene., la Generalitat i la Diputació.

Fina: La Fundació Sunyol ens ha començat a ajudar....aaaaa (pensa)

Ari: i després això, algunes subvencions de caire privat, o subvencions a les que ens presentem Fina (no gaires) que ens presentem però no gaires i que no ens les donen (riu)

Fina: no ens donen un duro, no ens donen ni un duro vale?

Ari: però vull dir, que sí que fem aquest exercici de buscar finançament extern al públic.

Fina: bueno això que deiem, jo no cobro absolutament res (Cris:okei..hummm ostres! Vale) bueno que tot és així, que també està bé que se sàpiga la gran precarietat que hi ha. Cris: i tant! És molt important, sí.

Creieu que la vostra activitat és prou reconeguda?

Ari: A nivell econòmic no, està clar. A nivell institucional, al llarg d'aquests 13 anys el reconeixement han anat arribant per part de les entitats culturals amb les que hem estat vinculades o altres projectes més socials, hi ha hagut reconeixement però hi ha aquesta sensació que és molt personal com que, qué bé, qué bonito i qué necessari peròooooooooo (veuetacantant) a l'hora de la veritat, saps? "esto como se sostiene", no? amb el temps? No sé, jo tinc molta fe en el projecte i crec que és super important que existeixi i ho veus amb les persones que venen cada dia, que és un espai molt necessari i...

Fina: bueno és el reconeixement que tenim, perquè sinó no continuaríem.

Ari: exacte, exacte! És aquest.

Fina: Vull dir, a nivell institucional ni la Generalitat, ni la Diputació, ni l'Ajuntament ens han dit mai absolutament res, vale? En aquest sentit no. Hem rebut un reconeixement a partir d'Apropa Cultura que ens van fer com un petit homenatge per la trajectòria i demés, però res més, tampoc no ens hem pogut adherir amb ells.

Cris:Vale, els espais d'Art, Museus actualment?

Fina: Sí, això sí. A l'agenda museus sí. Al llarg dels tretze anys han passat coses. A veure, aquest projecte va néixer al MNAC i en el seu moment la direcció del MNAC va decidir que no interessava, no estava de moda aquesta (bueno se pasó, va haver un boom i després se pasó) sí no estava en tendència, marketing carinyo! I llavors resulta que van anar abandonant el projecte i aleshores va ser quan nosaltres que estàvem implicades vam dir, osti això és prou important com per deixar-ho caure i llavors va ser quan el 2009 vam crear l'entitat per donar-li

sortida, una via.

I així es va fer. Ara s'ha posat de moda i sobretot salut mental i aleshores ara el MNAC està obert

a qualsevol proposta de salut mental però en el seu moment jo he anat al MNAC quan ha canviat la direcció del Pepe Serra, quan el senyor Pepe Serra ha entrat a la direcció del MNAC que tothom tenia moltes esperances de que la cosa s'obriria (seria la bomba: Ari) perquè ell venia del Museu Picasso i havia canviat molt la dinàmica del Museu Picasso, li vaig entregar el projecte i li vaig posar a sobre la taula del seu despatx dient-li, mira això va néixer a l'any 2000 a aquest Museu i degut a les insensibilitats de les següents direccions el Museu ho ha abandonat i jo et dic que si vols, ho reprenguis. Doncs no. No s'ha fet, perquè el museu no pot estar a disposició de totes les entitats, em va dir "imagina que totes les entitats vinguessin a demanar patapim patapam". Com que ara la política museística ha canviat molt i ara el que ven és lo social, que els museus s'han d'apropar als barris no sé què no sé quantus ara gent que no som nosaltres estan exposant al MNAC. Sí o No?

(em refereixo a la exposició "desde el sexto sentido" i diu la Fina que ningú sap qui son o que son una associació amb molt poca gent però que deuen tenir contactes i que vol que consti que elles també les van fer al seu moment exposicions al MNAC, però fa molts anys)

Accions futures previstes?

Nosaltres passem de les modes, no Ari?

Ari: permanentment es posi de moda o no, nosaltres estem fent la mateixa feina de sempre. Ens organitzem el curs, treballant per projecte anual i després intentem cobrir la part de l'estiu per no perdre el fil massa temps i una mica és això el que treballem. Enguany hi ha hagut la novetat que la Fundació Sunyol ens ha fet una miqueta, ens fa costat i estem sumant aquest vincle que és interessant i s'estàn obrint rel·lacions entorn les exposicions que ells proposen que fins ara això no havia estat. Vull dir, que es van obrint col·laboracions que són el que motiven o que dissenyen els projectes que anualment anem fent, juntament amb les exposicions als museus que visitem, i així dissenyem una miqueta les propostes.

Algún projecte o activitat dins la clínica psiquiàtrica?

Fina: No, perquè sempre ens hem definit com a espai normalitzat, no com espai clínic. No volem entrar dins del món hospitalari.

Ari: Ens separem voluntàriament del àmbit sanitari. De fet, l'espai del Suso és com un espai de "Respir" en aquest aspecte, la intenció és de no entrar en el circuit del metge, la teràpia etc...tot això aquí no existeix tot i que obviament l'Art té una funció que genera benestar en les persones perquè és un medi expressiu i permet mostrar el món interior i tenir aquest espai d'expressió propi però no fem ni un seguiment terapèutic ni res en aquest àmbit, és més una aula de Belles Arts podriem dir.

Cris: sí, sí, sí això ho entenc des del principi però coneixeu algún projecte dins la clínica?

Síiiii claaaaar!!!! però participar no.

Fina: Tot lo que es fa a Sant Boi, per exemple. Bueno, la mateixa Fundació Sunyol mitjançant la Fundació Glòria Soler està fent lo que està fent allà i estem en contacte amb ells.

Per anar ràpid (no tenim més temps) la meua última pregunta és que intenteu plasmar tot això en un mapa seguint el Mapa de les corrents artístiques d'Art Contemporani d'en Gombrecht, que es basa en el grafisme d'un mapa de metro.

D'on venen els i les vostres usuàries?

Ari: els i les usuàries del Suso: és una activitat oberta a tothom però els usuaris principalment venen de la Xarxa de Salut Mental.

Tornant al mapa, us explico el mecanisme:

A cada línia de metro hi hauria un nivell diferent:

- En una línia hi hauria les entitats que fan Art amb persones amb experiència en salut mental:

per exemple Suso, qui més? Fina: Sant Boi, com es diu el Juancho? Cris: el parc de sant Joan de Déu? Fina: No això és una altra cosa. Cris: can Castells? Fina: Exacte, el Centre D'Art Can Castells, sí perquè ens van proposar treballar al Centre Hospitalari de Sant Boi i vem dir que no perquè s'allunyava del que nosaltres considerem o de la visió que tenim de la salut mental. El centre Hospitalari de Sant Boi, en sí tenen persones que estan ingressades de per vida i això s'hauria d'haber eliminat en el seu moment. Ara ja no es pot.

Qui més, Ràdio Nikosia que tenen Red sin Gravedad conjuntament amb Sarau i tal però també tenen un taller artístic a Ràdio Nikosia que funciona un dia a la setmana però no sé com es diuen. Vem col·laborar amb l'Altre Festival que és de teatre i es fa a la Fabra i Coats.

Després vem col·laborar amb el Pla Comunitari d'aquí del barri del Poble Sec fent una experiència (el Barricidi)

- En una altra línia de metro hi hauria les administracions, l'Ajuntament de Bcn, la Generalitat, la Diputació, si voleu incloure el gobierno d'Espanya o Europa (Fina: Europa no ens ha donat mai res)

-Després hi hauria els Patrocinadors, en un altre color, i aquí tindriem la Fundació Sunyol i la Generalitat de Catalunya i una vegada «La Caixa» ens va donar una vegada, fa temps, abans de ser Caixa Bank. La Fundació Setba va patrocinar una vegada «Natura és Cultura».

Ajuntament de Barcelona i Diputació. Una vegada vem tenir ajuda de les herències intestades.

Cris: què? Què és això? Fina: Herències intestades són les herències que no van enlloc(Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat)

Una vegada vem fer un projecte amb la Universitat Autònoma de Barcelona que ens vam donar uns diners i el centre cultural Albareda que ens dóna l'espai, el projecte Frontera (Jordi Tolosa i la Fina Duran) que és una exposició que ha estat al museu casa Empordà a Figueres i que ara vitajarà a Amposta i ens van donar uns diners per fer un video.

Cris: i TV3? Fina: TV3 ni un duro, els vem estar perseguint perquè arràn de la Marató...però res, no ens vam deixar dir ni que erem el Suso ni res. És un finançament per cures mèdiques i investigació farmacèutica pura i dura. Segur que ens deixem alguna cosa, heeeeeem, jo pensava un altre, sí L'Institut del Teatre. Bueno són gent que ens han fet propostes i s'han fet càrrec del material per un projecte. M'estic oblidant d'una noia que ens va fer un donatiu, va vendre una obra i els diners que va treure'n ens els va donar, ara no m'enrecordo del seu nom 200euros o 100, no m'enrecordo...em va venir a mí adreçada de part seva.

- Centres d'Art i Museus només entrades i visites gratuïtes Fundació Glòria Soler(més que Fundació Sunyol hauries de posar Glòria Soler)

que són els que subvencionen també lo de Sant Boi.

-Algún artista que volgueu destacar?

Zush Evru, Jordi Tolosa, Nora Ancarola, Pep

Hi ha una galeria d'Art que també ens ajuda molt: Urban Galery

He vist que esteu adscrites al Outsider Art Association? Sí però no hem pogut anar enlloc, estem associades però hem pogut fer res, però sí seguim associats però no hem pogut anar a cap jornada o exposició. Com per exemple, Debajo del Sombrero sí, nosaltres no.

Cris: Sembla que hi ha bastanta chicha? Saps qui és la Lola Barrera no? Clar.

Agraïments i acomiadament.

Entrevista Juanjo Can Castells. 13 de Maig 2022

1. Fas Art Brut?

Es que clar, bueno...en stricto senso sí fem Art Brut perquè treballem amb persones usuàries dels serveis de Salut Mental però jo tinc una visió més comunitària i diria que nosaltres el que fem és més aviat Outsider Art, on incloem no només les persones amb problemes de salut mental sinó les persones vulnerables en general. Gent de presons, famílies desestructurades, i diferents vulnerabilitats. Nosaltres entenem això com Outsider Art, llavors la resposta seria que no fem Art Brut sinó Outsider Art.

2. Treballes amb altres persones o entitats que facin aquesta mena d'Art?

Sí.

Podries anomenar algunes? Fundació Marianao per exemple, la Ocioteca fan coses, casals i esplais d'aquí també fan els seus muralets fan coses.

Cris: teniu una llarga tradició aquí a Sant Boi de treball amb aquest col·lectiu o col·lectius vulnerables, que tu diries Art Outsider o Arts Comunitàries.

Juanjo: Sí

3. Teniu mecanismes de comunicació o coordinació entre vosaltres?

Sí clar

I am Barcelona? Algún pont o lliga'm amb Barcelona?

Bueno, treballem per exemple amb la presó de Bad-Ras de Barcelona.

I alguna vegada hem fet col·laboracions quan hi havia oberta la galeria làpiz, que també treballaven amb presons, prostitutes i feien Art amb col·lectius molt vulnerables. Amb Suso espaiu també hem fet coses, sí que tenim connexions.

Amb la Fundació Sunyol també hem fet coses...

4. Com creus que es podrien millorar aquestes connexions?

Crec que la gent es coneix entre ells, el problema no és no coneixe't el problema

és que ni tens capacitat de fer aquestes connexions. Què vols dir? Fer un projecte junts? Crec que sí que existeixen xarxes connectades, a Barcelona coneixes la xarxa sin gravedad, per exemple? Ens coneixem i sabem la feina que fem, el problema és que tothom té tanta feina i tothom va tant desbordat que treballar junts és molt complicat, tot i que treballis moltes vegades amb les mateixes dinàmiques però perquè tots els centres estan sempre fluixos de personal, fluixos de recursos econòmics i qualsevol col·laboració el que vol dir, en el fons, moltes vegades tenir recursos per fer coses. I el problema es que no hi ha recursos.

També hi ha un grup de treball d'accessibilitat als museus, que és un grup que es reuneixen on sorgeixen moltes idees molt interessants que després som incapaces de desenvolupar-ho a la pràctica. A vegades el problema és també la diferència d'escala de les diferents d'associacions o entitats que funcionen, nosaltres treballem a un nivell molt diferent del museu Tàpies, Miró, Santa Mònica etc. Són lligues molt diferents per qüestions pressupostàries i de personal. Però no crec que hi hagi desconeixement ni que la gent estigui desconectada.

I a més quan es fan trobades al Caixa Forum i tal, tothom es coneix.

Diries que sempre és la mateixa gent? Absolutament! Com a tot arreu, sempre que vaig a fer una xerrada em trobo el Txema, la Fina...sempre som els mateixos.

Cris: Doncs això seria potser un punt a mencionar? Que és un col·lectiu molt minoritari de treballadors i treballadores de "cultura accessible" (terme usat pel Juanjo)

Juanjo: Sí home, clar. Els sector de la cultura és minoritari, però el de la cultura accessible és encara més minoritari.

5. Qui financia les vostres activitats?

L'Ajuntament de Sant Boi, la Diputació i la Generalitat. Pim, pam, pum. I a vegades quan necessitem llanes, anem a fer el ploricó a llanes càties i t'envien llanes i així aconseguim a vegades alguns patrocinadors o donacions de materials, per coses molt concretes.

6. Els vostres usuaris i usuàries d'on venen?

Desde serveis de psiquiatria dels hospitals de la zona, clubs socials, centres de dia, escoles, instituts, hi ha una entitat de familiars de persones que conviuen amb trastors mentals...vull dir...grups d'alfabetització, dones migrades...de tot. Teniu alguna manera d'arribar a aquesta gent o arriben ells/elles per iniciativa pròpia?

Les dues coses, hi ha projectes que els anem a buscar nosaltres i projectes que ens venen a buscar ells i ens demanen amb quin artista podrien treballar per fer un determinat mural, els hi proposem, els posem en contacte i pum. És en els dos sentits, totalment.

7. Creus que hi ha alguna entitat amb qui creus que jo hauria de contactar?

Amb apropa cultura, depèn del que t'interessi, si t'interessa més la visió en primera persona, ves a parlar amb Obertament o Activament. Si vols una visió més institucional, doncs ves al Departament de Salut.

8. Teniu alguna acció futura prevista amb el col·lectiu de salut mental? Un montón. Sí seguim com fins ara, un montón de coses, per exemple, ara estem començant un projecte a dintre d'una unitat de la clínica de Sant Joan de Déu

que una artista amb les que treballem ha guanyat un premi internacional de VANS, les bames aquestes, fan uns art awards a nivell europeu i ella l'ha guanyat juntament amb altres 7 persones. Construiran a l'interior que és un pati blanc, molt mèdic i faràn una instal·lació amb metacrilats i estàn treballant quins colors posen per donar una llum diferent a aquell pati.

9. Creus que els vostres projectes tenen prou reconeixement o repercussió social? Sí, bueno aquesta en concret no tant perquè és una cosa interna dins de l'hospital, però totes les coses que nosaltres fem tenen una projecció i a més està buscada i estudiada, però nosaltres no fem projecció de projectes de persones només amb problemes de salut mental, sempre els posem en un context comunitari, aquest és el nostre tema. Perquè jo he treballat molt de temps en projectes només de salut mental i és altament estigmatitzador. Els resultats dels projectes acaba en forma d'exposicions que es pot veure durant uns mesos, es documenta i passa a l'arxiu del centre d'Art, però no tot és consultable perquè amb temes de Salut mental no es poden fer públiques les imatges perquè hi ha una qüestió de cesió de drets d'imatges que en molts casos no poden signar perquè no tenen la patria potestat o la té un jutge i llavors cal demanar el consentiment informat al jutge i és un papeleo de la òstia. Nosaltres no fotografiem a les persones perquè sabem que no els hi agrada i intentem fotografiar només les peces i ho publiquem a la web, al facebook etc..

10. Projectes a dins de l'hospital?

En tenim a Sant Joan de Déu i a Benito Meni també en tenim.

11. Podries destacar artistes, tres homes i tres dones?

Es que precisament pel fet de ser outsiders, no són coneguts. Un artista outsider conegut és una mica oxymoron. Es reconeixen quan estan morts moltes vegades, com quan es va tobar una obra d'un senyor Martorell, increíble, que el senyor va pintar tot el seu pis, desde el marc de la porta tot estava absolutament pintat, 100 metres quadrats de dalt abaix pintats increíble, però ningú el coneix i era un gran artista.

Nosaltres treballem amb persones anònimes, no amb artistes concrets individualment. Fem art comunitari, normalment les exposicions que fem son col·lectives.

(explico al Juanjo que li demano si considera que de les persones/artistes amb les que treballen o que participen dels seus projectes, n'hi ha alguns que hagin destacat darrerament)

Síiiii clar, de cada grup sempre hi ha gent bona i que no té formació etc. Aquests sempre en tenim controlats tres o quatre, de fet, ben aviat es farà una exposició a la Galeria Marlborough sobre aquesta temàtica (la millor galeria de Barcelona). Amb ells estem treballant això i trobem gent a diferents unitats. I perquè ho fem a Galeria Marlborough, doncs perquè la nova directora havia estat voluntària de Sant Joan de Déu i ella és sensible a aquestes coses, però per una casualitat còsmica perquè a la majoria de galeries no els interessa exposar Art Brut, perquè no té preu de mercat. Però es que aquí no hi ha preu de mercat ni dels artistes normals, així que si aquí no venen els artistes, imagina't vendre algo d'Art Brut! (1,2% dels pressupostos del govern dedicats a cultura, amb l'objectiu d'arribar al 2%)

Això ho va intentar el Museu d'Art Brut de Barcelona, van intentar vendre obra i no els hi va funcionar, han vengut una erre i una e. Llavors, si aquí a Barcelona

venen tres galeries...pfff a Viena està el Guggin que aquells museus és dels més visitats d'Àustria i s'autogestiona amb les ventes però clar, estem parlant d'Europa. Aquí esto noooo. A Madrid hi ha una mica més d'algo? No, que va! Aquí anem 40 anys enrera, el Cisco va fer molt be la feina i la Transició encara ho van fer millor, doncs clar i així estem, que un poble de 85.000 habitants, com Sant Boi, no té una Galeria D'Art, i te'n vas a França a un poble de 8000 o menys i en tenen dos.

Jo compro Art Outsider ehh? Mira t'ensenyó una obra del Tomas van den «no sé qué», també el Francesc de Diego Fuertes.

12. Dibuixa el teu mapa d'Art Outsider Comunitari segons el mapa del metro de Barcelona.

Molt disposat i treu pintura, pinzells etc...

Marca les administracions

Entitats d'Art comunitari (Suso, F.Sunyol a les Corts, CCCA, XarxaArt, Xamfrà)

Museus i Centre d'Art (propostes d'Art Comunitari horroroses al Centre d'Art Santa Mònica, tb.a la Fundació Sunyol)

Patrocinadors (sempre amb materials, no amb diners)

Artistes (per tot arreu: blau són poetes i grocs són artistes plàstics)

Metges que siguin oberts a treballar amb aquesta línia de treball? Tots, tots reconeixen que sí que funciona, però molts no s'ho prenen en serio. No et diuen mai que no, però ells són molt biologicistes i ho arreclen tot amb pastilles, llavors les teràpies psicosocials...

Per exemple, hi ha hagut un canvi de direcció a les Germanes Hospitalàries i el cap de medicina d'allà és un tio hiper biologicista i desde que va arribar, els hi està costant molt mantenir tots els programes que s'estaven duent a terme perquè el tio veia com que "sí està bé s'entenen però tampoc serveix de molt més". No veuen més enllà del procés terapèutic i per mi els i falta una visió més holística i és en plan, no fa falta que curi com una pastilla però potser et dona més aire, més amplitut i evidentment jo tampoc es que sigui antipsiquiatria ni antifarmacologia, però les teràpies psicosocials em semblen molt útils i sobretot el tema de la prevenció, que és un tema que amb alguns col·lectius ho treballem que és més el tema de la prevenció de la salut mental no tant treballar amb les persones malaltes, que també, sinó juntarles amb les persones no malaltes perquè això el que fa és trencar estigmes. Al dir-li a la gent, tú també pots estar malalt un dia, anem a intentar que no ho estiguis i que no emmalalteixis és molt semblant al treball que fas amb les persones que ja estan amb un tema de salut mental. Això sí que realment iguala a la gent. El problema és que el nostre model socioeconòmic provoca el desequilibri emocional i després la gent es troba amb un trastorn mental que és totalment provocat.

Entrevista al Dr. **Joan Pi** (CPB Salut Mental) / Premi d'Art Brut Agustí de Semir i Conxa Millàn

1. Fas/feu Art Brut?

Entenc que art brut no es una corrent pròpiament artística en el sentit de

la

voluntat de fer un tipus de pintura i altres arts com surrealista, barroc..

El concepte d'**art brut** va ser concebut per l'artista francès Jean Dubuffet per a descriure l'art creat fora dels límits de la cultura oficial; l'interès de Dubuffet es dirigia especialment cap a les manifestacions artístiques portades a terme per pacients d'hospitals psiquiàtrics.

Per altre banda l'**outsider art (art marginal)** va ser encunyat pel crític d'art Roger Cardinal. Una gran part de l'art marginal reflecteix estats mentals extrems, idiosincràsies particulars o elaborats mons de fantasia.

L'artista marginal és, per tant, aquell que desenvolupa la seva tasca creativa sense contacte amb les institucions artístiques establertes, responenent a una forta motivació intrínseca i fent ús freqüentment de materials i tècniques inèdits.

La majoria de les persones associades a aquest tipus d'art són gent que tenen la necessitat de crear, moltes vegades compulsivament, però no els interessa exposar les seves obres, ni vendre-les. Simplement, creen sense parar, ja sigui pintant, brodant o creant escultures..

També cal aclarir que no totes les expressions artístiques son pròpiament art, perquè a vegades s'entén que pel fet de ser de un col·lectiu marginal o no, ja es art.

Des de la nostre institució amb objectius tan terapèutics com rehabilitadors, fomentem la expressió artística a com una eina mes dins el procés terapèutic en diversos sentits:

- Tractament, les manifestacions artístiques del pacient son susceptibles de ser analitzades i un mitja d'expressió de la seva conflictiva personal.
- Relacional, les manifestacions artístiques del pacient , a part de ser individuals, son un mitja d'intercanvi i elaboració amb les persones de l'entorn.
- Lúdic, aquestes manifestacions també son plaents com ho poden ser llegir, escriure..

2. Saps què és? Relacionar amb la Mediació Artística? (Si No, Amb quina terminologia identifiqués la teva activitat?)

En el nostre camp es un mitja mes per ajudar al desplegament i obertura de sensacions, emocions i relacions per poder desenvolupar des de un punt de vista integral el procés de tractament que contempla aspectes biològics psicològics i socials

Entenem que com la malaltia es multifuncional, també ho es el tractament.

Dit d'una altre manera no ens quedem en una sola visió, que ens redueix el camp del procés terapèutic.

3. Treballes amb altres persones o entitats que facin aquest tipus d'Art?

Si. Amb el Cercle Sant Lluç, l'Altre Festival, ...en altres moments amb el Maccba

4. Teniu mecanismes de coordinació entre vosaltres? Explica'm com són

Si , a traves de reunions de coordinació

5. En cas que no existeixin creus que seria bo crear-los? Perquè?)

- 6. En cas que existeixi, com creus que es podria millorar?

- *Afavorint l'intercanvi d'experiències, cooperació i desenvolupament d'actes*

coordinats amb diferents serveis e institucions.

6. D'on venen majoritàriament els/les vostres usuàries?

Son usuaris de la Xarxa Assistencial de Salut Mental de Barcelona

7. Qui finança les vostres activitats?

Com esta dins del programa assistencial : Catsalut i Drets Socials

8. Quina relació teniu amb els espais d'Art (Museus, galeries etc)?

9. Creieu que la vostra activitat és prou reconeguda?

Sempre volem ser mes reconeguts, però hi ha moltes iniciatives com la nostre.

10. Accions futures previstes?

Premi a la creativitat artística Agustí de Semir 2022

11. Coneixeu algun projecte o activitat actual d'art a dins la clínica psiquiàtrica?

A Vic amb Parelles Artístiques , Grup les Corts Salut Mental amb fotografia, Tres Turons, i en general totes les institucions tenen un espai dedicat a quest tema de l'expressió artística

12. Creus que hi ha alguna entitat amb qui hauria de contactar?

13. Pots mencionar 5 Artistes Catalanes(=residents a Catalunya) destacades d'Art Brut.

Observacions:

Crec que la formació, com en tots el temes que intervenen les persones es imprescindible, Però encara mes la disposició, actitud i “saber estar amb els altres”, en definitiva les qualitats personals.

Cal subratllar que les persones, de col·lectius amb risc de marginació determinats per diagnòstic, gènere, origen demogràfic..., que produeixen creacions artístiques han de seguir el mateix procés i criteris d'avaluació que qualsevol individu de la societat “normal”

No totes les creacions artístiques son Art

Entrevista **Txema Hernández** (president de l'Associació Matissos)

1. A la vostra entitat feu Art Brut? Saps què és?

(Si No, Amb quina terminologia identifiques la teva activitat?)

Sí. Perquè somos amateurs y estamos aprendiendo, no perdemos el derecho de aprender, el trabajo en equipo y reforzar la autoestima. Porque yo creía que no era capaz hasta que lo he puesto en práctica y muchos socios han encontrado un lugar de autoempoderamiento. Como encontrar el hogar fuera del hogar, te da esperanza y mejora el sentimiento de inclusión social. Si la sociedad no nos acepta o no se nos acerca, nosotros nos acercamos a ellos.

2. Treballes amb altres persones o entitats que facin aquest tipus d'Art?

Sí, nosotros hemos lanzado dos talleres de pintura creativa y dibujo, el año pasado. Que se hace online que no es lo más óptimo. Hay alumnos dentro y fuera de Barcelona. Unos seis alumnos por taller.

Un taller presencial semanalmente para cuatro alumnos, de momento. En la escuela de Canyelles. O en los centros cívicos de Can Basté, Baró de Viver i Can Verdager.

Hay algunos socios de Matisos que también asisten al Suso Espai.

3. Teniu mecanismes de coordinació entre vosaltres? Explica'm com són

Siempre estamos buscando mecanismos para mejorar la comunicación y el conocimiento entre nosotros y las entidades, porque hay mucha tendencia a abusar del WhatsApp.

Durante la pandemia hemos echo mucho de reuniones On-line y ha quedado claro que aunque sea cómodo en algunos momentos, no es la mejor manera de comunicarse.

También reconocemos que hay un desconocimiento por parte de los socios de las nuevas tecnologías en general que intentamos cubrir con el taller de informática y artes visuales (edición de video)

4. En cas que no existeixin creus que seria bo crearlos? Perquè?)
5. En cas que existeixi, com creus que es podria millorar?

Respost a la tercera pregunta

6. D'on venen majoritàriament els/les vostres usuàries?
Somos 27 socios y 23 participantes del grupo de ayuda mutua(sin colaboración económica)

Persones de entre 38 i 60 años.

Los usuarios vienen principalmente del CSMA de Nou Barris porque Tenemos buenas relaciones con el sanitario de este centro y también tenemos algunos socios trabajando en el servicio de Peer to peer.

7. Qui finança les vostres activitats?

Cuota de socios(10 euros al mes)

Subvenciones de el Ayuntamiento, Diputación i Generalitat.

Funcionamos por año natural de enero a diciembre.

A pesar de no haber recibido ninguna subvención en el plazo de 2021(por una supuesta falta de presupuesto), nos hemos mantenido en números positivos. Esperamos poder optar el año que viene y en el futuro también a subvenciones europeas.

8. Quina relació teniu amb els espais d'Art (Museus, galeries etc)?

Hacemos salidas semanalmente con Apropa cultura que fomentan la interrelación y amistad entre nosotros.

Precio reducidos en museos y teatros.

Y a veces nos invitan a actuar como por ejemplo en el teatro Lluís de Gràcia o altres teatres fóra de Barcelona, reportando estos bolos algo de ingresos extra para la asociación.

9. Creieu que la vostra activitat és prou reconeguda?

A nivel sanitario (salut mental) sí, sobre todo en nuestra zona, pero en cuanto a público en general no demasiado porque no somos muy conocidos. Somos una entidad reciente, desde el 2014

10. Accions futures previstes?

A corto plazo estamos implicados en la organización del movimiento del Orgull Boig que tendrá lugar el 29 de mayo en Barcelona.

Asimismo participamos cada año en l'Altre Festival del 10 al 12 de Junio.

11. Coneixeu algún projecte o activitat actual d'art a dins la clínica psiquiàtrica?

Existe el Peer to peer que es acompanyamiento mutuo de igual a igual (que se está empezando a implantar en el CSMA de nou) pero dentro del Hospital que yo sepa no, pero sería interesante.

12. Creus que hi ha alguna entitat amb qui hauria de contactar?

PiMolist(hospital de Sant Pau) = centro de rehabilitación comunitaria y centro de día que derivan usuarios a vuestros talleres

13. Pots mencionar 6 Artistes Catalanes(=residents a Catalunya) destacades d'Art Brut. (3 homes i 3 dones)

No

14. Saps què és la Mediació artística?

No

Entrevista a **Irene Pérez Herrero** (Artista Brut)11/05/2022

1. Fas/feu Art Brut? Saps què és? Relacionar amb la Mediació Artística?

(Si No, Amb quina terminologia identifiqués la teva activitat?)

Me identifico con el arte bruto porque no tengo formación artística de ningún tipo y a la hora de compararlo con otras obras y otros artistas que sí están enmarcados bajo esa denominación, sus obras me recuerdan a lo que yo hago.

2. Treballes amb altres persones o entitats que facin aquest tipus d'Art?

No. Donde pintas? Tumbada en el sofá con una almoadada en las piernas para apoyar el dibujo y con la tele puesta, sobretodo al final del día hacia las 19h de la tarde. Posición de Relax.

Cuando empezaste a pintar? El primer año de llegar a BCN (Hace 11 años, con 30 años. Ahora 41) durante las siete horas de trabajo de teleoperadora. Empecé como una forma de evasión.

Pasé de una libreta de cuadritos i un boli bic, luego compré una libreta de dibujo y un rotring, ya de manera más consciente.

Ese trabajo de 8 meses, se terminó y entonces comenzó a dibujar en casa de manera cada más intencionada con soportes de calidad.

En el 90% de los casos no sé lo que voy a dibujar, normalmente suelo empezar el dibujo por el lado izquierdo superior con una figura muy pequeña, que puede ser un círculo o un triángulo, a raíz de esa primera figura geométrica voy adornándola meditativamente hasta que se genera algo que identifico con un personaje animal etc. y esto me da pie a la temática o el universo que tendrá el cuadro, entoces ya de forma más consciente sigo la misma mecánica en la dirección de esa temática, però siempre se mantiene el componente enigmático y van apareciendo figuras o personajes para dar un equilibrio al cuadro.

Horror Vacui: Al principio no podia parar hasta que rellenava la hoja en blanco entera completamente. Con el tiempo he aprendido a no rellenarlo y controlarme siguiendo una cierta estética.

Depende del momento que me encuentro emocionalmente. Si estoy densa, seguramente, el dibujo resulte más cargado que cuando emocionalmente me siento bien, me saldrán dibujos más sencillos.

Primero boli bic de tinta negra.

Tinta china y plumilla(probarlo)

Rotring(no de marca): herramienta favorita: 0.1, 0.2, 0.3

Rotring+Aquarela (desde hace 4 años)

En algunas ocasiones dibujo de manera conscienste a partir de una imagen previa p fotografía

Padre topógrafo.

Originaria de Madrid

siempre viajando con él según dónde estuviera la obra que le contratara.

Desde 11 fija en Tenerife.

1 año Granada. 8 años en Barcelona

Me Reconozco sobretodo como artista Brut, en mis inicios porque después de haber dibujado tanto la parte más pulsional se perfecciona. Nace igual, però la conexión entre la mano y el cerebro está más fluido. Domino mejor el trazo.

En los últimos cuatro años he pintado más de doscientos cuadros.

Vendido láminas entre treinta y cinco y tescientos euros.

Barriada Cepsa (casas de los trabajadores de la refinería) Tenerife.

Padre fumador y bebedor, muerto de cáncer de pulmón. Madre con cáncer de vegiga(operada y sin tratamiento)

Dependencia del cannabis para evadirse. dibujar y pintar.

Consentiment Informat (signat per les entrevistades)

UNIVERSITAT DE BARCELONA
 Facultat d'Educació

Consentiment informat (majors de 18 anys)

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és revisar el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en Salut Mental de Barcelona, reivindicant la pintura marginal com un producte artístic tal com es planteja desde l'Art Brut promogut per Dubuffet

Jo, FINA ACERT RAICH, amb DNI 37732197F participo

lliurement de la investigació amb títol provisional: *Circuit expositiu i Mecenatge d'Art Brut Contemporani a Barcelona* que està realitzant la Cristina M. Obiols, en el marc del Treball Final de Màster de Mediació Artística, Art per la Transformació Social, la Inserció social i el Desenvolupament Comunitari. Firmo la present conformitat després d'acceptar que:

- Coneixo els objectius de la investigació.
- Em comprometo a col·laborar de forma responsable en la investigació.
- Em comprometo a facilitar dades i informacions rellevants per a desenvol·lar i dur a terme la investigació.
- Les dades obtingudes s'utilitzaran per a aquesta investigació.
- Coneixo que aquesta investigació tindrà difusió acadèmica i divulgativa.

UNIVERSITAT DE BARCELONA
 Facultat d'Educació

- Cedeixo la meua imatge fotogràfica per a ús durant la recerca.
- Subjectes participants:

Marcar una de les dues caselles:

☒ Autoritzo que el meu nom i cognom(sencer) apareguin en la investigació.

☐ Vull que el meu nom i cognom apareguin com inicials. Ex CM

Sinat el/la Participant:

Signat la Investigadora:

A Barcelona, el 6 MAIG 2022

Consentiment informat (majors de 18 anys)

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és revisar el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en Salut Mental de Barcelona, reivindicant la pintura marginal com un producte artístic tal com es planteja desde l'Art Brut promogut per Dubuffet

Jo, ARIADNA MARTÍ, amb DNI 36580748 participo

lliurement de la investigació amb títol provisional: *Circuit expositiu i Mecenatge d'Art Brut Contemporani a Barcelona* que està realitzant la Cristina M. Obiols, en el marc del Treball Final de Màster de Mediació Artística, Art per la Transformació Social, la Inserció social i el Desenvolupament Comunitari. Firmo la present conformitat després d'acceptar que:

- Coneix els objectius de la investigació.
- Em comprometo a col·laborar de forma responsable en la investigació.
- Em comprometo a facilitar dades i informacions rellevants per a desenvol·lar i dur a terme la investigació.
- Les dades obtingudes s'utilitzaran per a aquesta investigació.
- Coneix que aquesta investigació tindrà difusió acadèmica i divulgativa.

- Cedeixo la meua imatge fotogràfica per a l'ús durant la recerca.

- Subjectes participants:

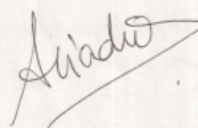
Marcar una de les dues caselles:

☒ Autoritzo que el meu nom i cognom(sencer) apareguin en la investigació.

☐ Vull que el meu nom i cognom apareguin com inicials. Ex CM

Signat el/la Participant:

Signat la Investigadora:

A Barcelona, el 6/05/2022 2022

Consentiment informat (majors de 18 anys)

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és revisar el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en Salut Mental de Barcelona, reivindicant la pintura marginal com un producte artístic tal com es planteja desde l'Art Brut promogut per Dubuffet

Jo, José Esteban, amb DNI 79281392-G participo

lliurement de la investigació amb títol provisional: *Circuit expositiu i Mecenaatge d'Art Brut Contemporani a Barcelona* que està realitzant la Cristina M.Obiols, en el marc del Treball Final de Màster de Mediació Artística, Art per la Transformació Social, la Inserció social i el Desenvolupament Comunitari. Firmo la present conformitat després d'acceptar que:

- Coneixo els objectius de la investigació.
- Em comprometo a col·laborar de forma responsable en la investigació.
- Em comprometo a facilitar dades i informacions rellevants per a desenvol·lar i dur a terme la investigació.
- Les dades obtingudes s'utilitzaran per a aquesta investigació.
- Coneixo que aquesta investigació tindrà difusió acadèmica i divulgativa.
- Puc abandonar la investigació lliurement en qualsevol moment.

- Cedeixo la meua imatge fotogràfica per a l'ús durant la recerca.

- Subjectes participants:

Marcar una de les dues caselles:

- ☐ Autoritzo que el meu nom i cognom(sencer) apareguin en la investigació.
- ☐ Vull que el meu nom i cognom apareguin com inicials. Ex CM

Signat el/la Participant

Signat la Investigadora:

A Barcelona, el 13 de maig 2022

Consentiment informat (majors de 18 anys)

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és revisar el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuaris dels serveis d'atenció en Salut Mental de Barcelona, reivindicant la pintura marginal com un producte artístic tal com es planteja desde l'Art Brut promogut per Dubuffet

Jo, Irene Pérez Herrero, amb DNI 78694197-L participo

lliurement de la investigació amb títol provisional: *Circuit expositiu i Mecenatge d'Art Brut Contemporani a Barcelona* que està realitzant la Cristina M. Obiols, en el marc del Treball Final de Màster de Mediació Artística, Art per la Transformació Social, la Inserció social i el Desenvolupament Comunitari. Firmo la present conformitat després d'acceptar que:

- Coneixo els objectius de la investigació.
- Em comprometo a col·laborar de forma responsable en la investigació.
- Em comprometo a facilitar dades i informacions rellevants per a desenvolupar i dur a terme la investigació.
- Les dades obtingudes s'utilitzaran per a aquesta investigació.

- Cedeixo la meua imatge fotogràfica per a ús durant la recerca.

- Subjectes participants:

Marcar una de les dues caselles:

☒ Autoritzo que el meu nom i cognom(sencer) apareguin en la investigació.

☐ Vull que el meu nom i cognom apareguin com inicials. Ex CM

Signat el/la Participant:

Signat la Investigadora:

Consentiment informat (majors de 18 anys)

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació és revisar el circuit de prescripció i acompanyament artístic per a usuàries dels serveis d'atenció en Salut Mental de Barcelona, reivindicant la pintura marginal com un producte artístic tal com es planteja desde l'Art Brut promogut per Dubuffet

Jó, Jose Maria Hernandez Lopez, amb DNI __43459037P__ participo

lliurement de la investigació amb títol provisional: *Circuit expositiu i Mecenatege d'Art Brut Contemporani a Barcelona* que està realitzant la Cristina M. Obiols, en el marc del Treball Final de Màster de Mediació Artística, Art per la Transformació Social, la Inserció social i el Desenvolupament Comunitari. Firmo la present conformitat després d'acceptar que:

- Coneixo els objectius de la investigació.
- Em comprometo a col·laborar de forma responsable en la investigació.
- Em comprometo a facilitar dades i informacions rellevants per a desenvol·lar i dur a terme la investigació.
- Les dades obtingudes s'utilitzaran per a aquesta investigació.
- Coneixo que aquesta investigació tindrà difusió acadèmica i divulgativa.

- Cedeixo la meua imatge fotogràfica per a ús durant la recerca.

- Subjectes participants:

Marcar una de les dues caselles:

- ☒ Autoritzo que el meu nom i cognom(sencer) apareguin en la investigació.

☐ Vull que el meu nom i cognom apareguin com inicials. Ex CM

Signat el/la Participant:

Signat la Investigadora:

A Barcelona, el _21 juny 2022

